ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ SIEGBERT ALBER

της 22ας Ιουνίου 1999 *

Α — Εισαγωγή

1. Με την παρούσα αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως το Tribunal de première instance de Bruxelles (Βέλγιο) ερωτά αν οι συγκεκριμένοι κανόνες που ισχύουν στο Βέλγιο για τις μετεγγραφές καλαθοσφαιριστών συμβιβάζονται με τις διατάξεις για την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων και το δίκαιο του ανταγωνισμού. Κατά την αγωνιστική περίοδο 1995/96, την οποία αφορούσε η διαφορά της κύριας δίκης, υπήρχαν τρεις διαφορετικές περίοδοι μετεγγραφών. Οι μετεγγραφές παικτών μεταξύ βελγικών συλλόγων ήταν δυνατές μόνο πριν από την έναρξη της περιόδου, και συγκεκριμένα κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ 15ης Απριλίου και 15ης Μαΐου 1995. Μετεγγραφές παικτών προερχομένων από την ευρωπαϊκή ζώνη μπορούσαν αντίθετα να πραγματοποιηθούν μέχρι τις 28 Φεβρουαρίου 1996 και μετεγγραφές παικτών από τρίτες χώρες μέχρι τις 31 Μαρτίου 1996.

2. Ενώ η υπόθεση Bosman [1] αφορούσε την αποζημίωση μετεγγραφής, που όφειλε να καταβάλει ο σύλλογος που επιθυμούσε να προσλάβει τον παίκτη άλλου συλλόγου, μετά τη λήξη της ισχύος του μεταξύ τους συμβολαίου, καθώς και την καλούμενη ρήτρα ιθαγένειας, σύμφωνα με την οποία οι ποδοσφαιρικοί σύλλογοι μπορούσαν να προσλαμβάνουν μόνο περιορισμένο αριθμό αλλοδαπών επαγγελματιών παικτών — το Δικαστήριο, με την απόφασή του της 15ης Δεκεμβρίου 1995, θεώρησε και τους δύο αυτούς κανόνες της ομοσπονδίας ασυμβίβαστους προς το άρθρο 48 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 39 ΕΚ) —, η παρούσα υπόθεση αφορά τις διατάξεις που περιορίζουν χρονικά τη μετεγγραφή ενός παίκτη, όταν η πρόσληψή του πρόκειται να γίνει κατά τη διάρκεια της τρέχουσας περιόδου.

3. Ο αιτών της κύριας δίκης, ο Φινλανδός — και συνεπώς προερχόμενος από την ευρωπαϊκή ζώνη — επαγγελματίας καλαθοσφαιριστής J. Lehtonen, προσελήφθη το πρώτον στις 30 Μαρτίου 1996 και για τον λόγο αυτό ο επίσης αιτών σύλλογός του ASBL Castors Canada Dry Namur-Braine (στο εξής: Castors Braine) θεωρήθηκε πλασματικά ότι ηττήθηκε στους δύο πρώτους αγώνες στους οποίους συμμετέσχε ή δηλώθηκε ότι θα λάβει μέρος ο J. Lehtonen, ενώ απειλήθηκαν και περαιτέρω κυρώσεις.

4. Καθής της κύριας δίκης είναι η βελγική ομοσπονδία καλαθοσφαιρίσεως (Fédération royale belge des sociétés de basket-ball ASBL

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

1 — Απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1995, C-415/93 (Συλλογή 1995, σ. I-4921).

· στο εξής: FRBSB), που είναι επιφορτισμένη με την οργάνωση του αθλήματος της καλαθοσφαιρίσεως σε ερασιτεχνικό και επαγγελματικό επίπεδο στο Βέλγιο, υπέρ της οποίας άσκησε πρόσθετη παρέμβαση η βελγική ένωση καλαθοσφαιρίσεως (ASBL Ligue Basket Belgium· στο εξής: βελγική ένωση), στην οποία συμμετείχαν τότε έντεκα από τους δώδεκα συλλόγους.

5. Σε διεθνές επίπεδο η οργάνωση του αθλήματος της καλαθοσφαιρίσεως ανήκει στη διεθνή ομοσπονδία καλαθοσφαιρίσεως (Fédération internationale de basket-ball· στο εξής: Fiba), προς τους κανόνες της οποίας πρέπει να συμμορφώνονται οι εθνικές ομοσπονδίες.

Β — Κρίσιμες διατάξεις

6. Σύμφωνα με το άρθρο 1, στοιχείο β', του κανονισμού της Fiba, οι διεθνείς κανόνες μετεγγραφών ισχύουν κατά όμοιο τρόπο για όλες τις εθνικές ομοσπονδίες. Σύμφωνα με το άρθρο 1, στοιχείο γ', του κανονισμού αυτού, οι εθνικές ομοσπονδίες υποχρεούνται να εμπνέονται από τον διεθνή κανονισμό για τη ρύθμιση των εθνικών μετεγγραφών παικτών και να θεσπίζουν αντίστοιχες διατάξεις.

7. Όσον αφορά τους κανόνες μετεγγραφών, η βελγική ομοσπονδία διακρίνει τρεις διαφορετικές ζώνες. Την εθνική, την καλούμενη ευρωπαϊκή ζώνη και τη ζώνη των τρίτων χωρών. Η ευρωπαϊκή ζώνη περιλαμβάνει τους αθλητές και τους συλλόγους των κρατών μελών της ευρωπαϊκής ενώσεως καθώς και της Ελβετίας, της Ισλανδίας, της Νορβηγίας και του Λιχτενστάιν.

8. Για την πρώτη ζώνη, δηλαδή για το Βέλγιο, ο κανονισμός της FRBSB καθορίζει στα άρθρα 140 επ. τις περιόδους εντός των οποίων πρέπει να λάβει χώρα μετεγγραφή παικτών μεταξύ βελγικών συλλόγων. Για την αγωνιστική περίοδο 1995/96 επρόκειτο για το χρονικό διάστημα μεταξύ 15 Απριλίου και 15 Μαΐου 1995, το οποίο συνεπώς προηγείτο της ενάρξεως της περιόδου του πρωταθλήματος. Μετά την πάροδο αυτής της περιόδου μετεγγραφών δεν μπορούσε να γίνει μετεγγραφή μεταξύ βελγικών συλλόγων για την τρέχουσα περίοδο.

9. Για τη δεύτερη ζώνη, το άρθρο 3, στοιχείο γ', του κανονισμού της Fiba προβλέπει ότι οι σύλλογοι δεν μπορούν καταρχήν να προσλαμβάνουν παίκτες, οι οποίοι είχαν ήδη, κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου, προσληφθεί σε άλλη χώρα της ίδιας ζώνης, αν η μετεγγραφή αυτή λάβει χώρα μετά την πάροδο της περιόδου μετεγγραφών που καθορίζει η Fiba. Το άρθρο 3, στοιχείο γ', ορίζει κατά λέξη τα εξής:

«Για την ευρωπαϊκή ζώνη η προθεσμία για την εγγραφή αλλοδαπών παικτών λήγει στις

28 Φεβρουαρίου. Μετά την ημερομηνία αυτή επιτρέπεται ακόμη να μετεγγραφούν σε ευρωπαϊκό σύλλογο παίκτες από άλλες ζώνες.»

10. Γι' αυτή την τελευταία μετεγγραφή παικτών από τρίτες χώρες — δηλαδή από την τρίτη ζώνη — ο βελγικός κανονισμός της FRBSB προβλέπει, στο άρθρο 144:

«Απαγορεύεται η χρησιμοποίηση παικτών που δεν ανήκουν στον σύλλογο (...) αλλοδαποί ή επαγγελματίες παίκτες (παίκτριες) (...), που εγγράφονται στον σύλλογο μετά τις 31 Μαρτίου της τρέχουσας περιόδου δεν δικαιούνται να συμμετάσχουν σε αγώνες της περιόδου αυτής (...).»

Γ — Τα πραγματικά περιστατικά

11. Ο J. Lehtonen είναι καλαθοσφαιριστής φινλανδικής ιθαγενείας. Κατά τη διάρκεια της αγωνιστικής περιόδου 1995/96 συμμετέσχε καταρχάς στο φινλανδικό πρωτάθλημα, μέχρι του πέρατος αυτού. Στη συνέχεια, προσελήφθη από τον βελγικό σύλλογο Castors Braine για την τελική φάση του βελγικού πρωταθλήματος 1995/96 [2].

12. Ο σύλλογος κοινοποίησε την πρόσληψη του παίκτη στην FRBSB με επιστολή της 30ής Μαρτίου 1996, μετά την επίσημη αναχώρηση του παίκτη από τον φινλανδικό σύλλογο στις 29 Μαρτίου 1996. Η σύμβαση — που προέβλεπε για τη διάρκεια του συμβατικού χρόνου, ήτοι τους μήνες Απρίλιο και Μάιο, αμοιβή 200 000 βελγικών φράγκων, καταβλητέα σε τέσσερις δόσεις των 50 000 βελγικών φράγκων, καθώς και πριμοδότηση για κάθε νίκη ύψους 15 000 βελγικών φράγκων — υπεγράφη στις 3 Απριλίου 1996.

13. Με επιστολή της 5ης Απριλίου 1996 η FRBSB επισήμανε στον σύλλογο ότι για να είναι έγκυρη η πρόσληψη του παίκτη χρειαζόταν και άδεια από τη Fiba και ότι θα μπορούσαν να επιβληθούν κυρώσεις στον σύλλογο, εάν αυτός αποφάσιζε να παρατάξει παρ' όλ' αυτά τον J. Lehtonen σε αγώνα.

14. Με επιστολή της 9ης Απριλίου 1996 η Fiba αρνήθηκε την εγγραφή του J. Lehtonen με την αιτιολογία ότι η προθεσμία μετεγγραφής που ίσχυε για την περίπτωσή του είχε λήξει στις 28 Φεβρουαρίου 1996.

15. Ήδη προηγουμένως, στις 6 Απριλίου 1996, ο σύλλογος Castors Braine παρέταξε τον J. Lehtonen σε αγώνα του πρωταθλή-

2 — Πρέπει να παρατηρηθεί ότι το πρωτάθλημα καλαθοσφαίρισεως της πρώτης κατηγορίας ανδρών στο Βέλγιο διαιρείται σε δύο φάσεις. Στην πρώτη φάση συμμετέχουν όλοι οι σύλλογοι της κατηγορίας· στη δεύτερη μόνον οι καλύτεροι, ώστε να αναδειχθεί ο πρωταθλητής με το σύστημα του play off, καθώς και οι δύο τελευταίοι στην κατάταξη, ώστε να προκύψει, με το σύστημα του play out, εκείνος που θα διαγραφεί από την πρώτη κατηγορία.

ματος κατά του συλλόγου Belgacom-Quaregnon. Ο σύλλογος Castors Braine ανεδείχθη νικητής στον αγώνα αυτό με 104 βαθμούς έναντι 102. Μετά την υποβολή ενστάσεως κατά του αποτελέσματος του αγώνα αυτού από τον ηττηθέντα σύλλογο, η FRBSB αξιολόγησε τον αγώνα αυτό ως νίκη με 20:0 υπέρ του συλλόγου Belgacom-Quaregnon. Ως αιτιολογία αναφέρθηκε η συμμετοχή του J. Lehtonen κατά παράβαση του κανονισμού της Fiba. Για τον επόμενο αγώνα ο παίκτης J. Lehtonen ενεγράφη επίσης στο φύλλο αγώνα, τελικώς όμως δεν παρετάχθη. Για τον λόγο αυτό επιβλήθηκε πάλι στον σύλλογο ως κύρωση η αγωνιστική ήττα. Για να μην του επιβληθούν περαιτέρω κυρώσεις, ο σύλλογος Castors Braine κατά τους υπόλοιπους αγώνες του play off δεν ενέγραψε ούτε παρέταξε τον παίκτη J. Lehtonen.

16. Κατόπιν αυτού, ο J. Lehtonen και ο σύλλογος Castors Braine κατέθεσαν αίτηση ασφαλιστικών μέτρων στο Tribunal de première instance de Bruxelles και ζήτησαν κατ' ουσίαν να ακυρωθεί το δυσμενές για τον σύλλογο αποτέλεσμα 0:20 κατά του συλλόγου Belgacom-Quaregnon και να απαγορευθεί επ' απειλή προστίμου στην ομοσπονδία η επιβολή περαιτέρω κυρώσεων κατά του συλλόγου, σε περίπτωση που αυτός εξακολουθήσει να παρατάσσει τον J. Lehtonen. Ο J. Lehtonen, ο σύλλογος Castors Braine και η καθής FRBSB συμφώνησαν στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής ότι ο σύλλογος δεν θα παρατάξει πλέον τον παίκτη J. Lehtonen κατά την περίοδο 1995/96, η FRBSB θα αναστείλει τις μέχρι τότε επιβληθείσες κυρώσεις και το επιληφθέν δικαστήριο θα υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως.

17. Με διάταξη της 23ης Απριλίου 1996 ο αρμόδιος για τα ασφαλιστικά μέτρα δικαστής του Tribunal de première instance de Bruxelles έκρινε αφενός ότι ήταν δικαιολογημένη η υποβολή αιτήσεως προς το Δικαστήριο για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως και αφετέρου ότι συνέτρεχε περίπτωση κατεπείγοντος.

Δ — Το προδικαστικό ερώτημα

18. Το Tribunal de première instance των Βρυξελλών υπέβαλε στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Αντιβαίνουν ή όχι στη Συνθήκη της Ρώμης (και ιδίως στα άρθρα 6, 48, 85 και 86) οι κανονιστικές διατάξεις αθλητικής ομοσπονδίας οι οποίες απαγορεύουν στους αθλητικούς συλλόγους να παρατάσσουν σε αγώνα για πρώτη φορά έναν παίκτη ο οποίος έχει προσληφθεί μετά από μια ορισμένη ημερομηνία, όταν πρόκειται για επαγγελματία παίκτη υπήκοο κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, παρά τους αθλητικής φύσεως λόγους που προβάλλουν οι ομοσπονδίες προς δικαιολόγηση των διατάξεων αυτών, ήτοι την ανάγκη αποφυγής της νοθεύσεως των αγώνων;»

19. Κατά τη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις ο J. Lehtonen, η FRBSB, η BLB, η Γερμανική, Γαλλική, Ελληνική, Ιταλική και Αυστριακή Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή. Οι διάδικοι, εκτός από τη Γερμανική και Αυστριακή Κυβέρνηση, έλαβαν μέρος

και στην προφορική διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου, κατά την οποία έλαβαν θέση επί του προδικαστικού ερωτήματος και η Δανική και η Ισπανική Κυβέρνηση.

Ε — Η γνώμη μου επί της υποθέσεως

1. *Επί του παραδεκτού*

Ισχυρισμοί των διαδίκων

20. Η Γαλλική και η Ιταλική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή εξέφρασαν αμφιβολίες όσον αφορά το παραδεκτό της αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως.

21. Η αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως δεν περιείχε καθόλου στοιχεία σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά, ενώ και τα στοιχεία που αφορούσαν το νομικό μέρος ήταν επίσης πολύ περιληπτικά. Δεν μπορούσε ιδίως να συναχθεί από τη σχετική διάταξη κατά πόσον ο J. Lehtonen μπορούσε να χαρακτηριστεί ως εργαζόμενος, δεν υπήρχαν αρκετές διευκρινίσεις όσον αφορά τους ισχύοντες κανόνες μετεγγραφών και έλειπαν επίσης οι απαραίτητες πληροφορίες για να κριθεί κατά πόσον μπορούσε να εφαρμοστεί το δίκαιο του ανταγωνισμού. Εκτός αυτού δεν συνέτρεχε περίπτωση κατεπείγοντος για την έκδοση αποφάσεως, δεδομένου ότι είχε ήδη παρέλθει η αγωνιστική περίοδος 1995/96.

22. Και η Επιτροπή θεωρεί ότι η διαφορά έχει πρακτικά, σε μεγάλο βαθμό, επιλυθεί. Εν τω μεταξύ ο σύλλογος Castors Braine έχει πτωχεύσει και ο J. Lehtonen ασκεί το άθλημα της καλαθοσφαιρίσεως. Το αιτούν δικαστήριο δεν θα μπορούσε, βάσει της απαντήσεως στο προδικαστικό ερώτημα, να εκδώσει απόφαση δεσμεύουσα ενδεχομένως το αιτούν δικαστήριο.

23. Αντίθετα, ο J. Lehtonen και η FRBSB θεωρούν ότι η αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως είναι καθ' όλα παραδεκτή. Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να διαπιστώσει κατά πόσο το προδικαστικό ερώτημα είναι κρίσιμο για την έκδοση αποφάσεως και, στη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, κατά πόσον συντρέχει περίπτωση κατεπείγοντος για την έκδοση αποφάσεως. Εκτός αυτού εξακολουθεί να υφίσταται έννομο συμφέρον των αιτούντων, δεδομένου ότι παραμένει το ζήτημα της επιβολής οικονομικών κυρώσεων κατά του παίκτη και δεν έχει επίσης κριθεί το ζήτημα των δικαστικών εξόδων στην κύρια δίκη. Πέραν αυτού, από μία «καλόπιστη» θεώρηση της αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτουν όλα τα απαραίτητα στοιχεία για να μπορέσει το Δικαστήριο να αποφανθεί. Προκύπτει ότι ο J. Lehtonen είναι επαγγελματίας παίκτης σε επαγγελματικό σύλλογο. Οι περίοδοι μετεγγραφών ορίζονται με σαφήνεια, το ενδεχομένως εφαρμοστέο δίκαιο είναι επαρκώς ορισμένο, στη διάταξη αναφέρονται οι δικαιολογητικοί λόγοι που επικαλείται η FRBSB και ο συνδυασμός των στοιχείων «επαγγελματίας παίκτης» «επαγγελματικός σύλλογος», «ομοσπονδία» επιτρέπει την εξέταση του ζητήματος και από πλευράς δικαίου του ανταγωνισμού. Η αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως είναι συνεπώς παραδεκτή.

Η γνώμη μου επί του ζητήματος

α) Ως προς την ανεπαρκή έκθεση των πραγματικών περιστατικών

24. Το Δικαστήριο στην απόφασή του επί των συνεκδικασθεισών υποθέσεων Telemarsicabruzzo κ.λπ. [3] αποφάνθηκε ότι για να μπορεί το Δικαστήριο να ερμηνεύσει κατά τρόπο χρήσιμο το κοινοτικό δίκαιο απαιτείται το αιτούν δικαστήριο να «καθορίζει το πραγματικό και κανονιστικό πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσονται τα ερωτήματα που υποβάλλει ή τουλάχιστον εξηγεί τις πραγματικές υποθέσεις στις οποίες βασίζονται τα ερωτήματα αυτά.» Οι απαιτήσεις που τίθενται πρέπει να είναι ιδιαίτερα υψηλές σε ζητήματα που αφορούν το δίκαιο του ανταγωνισμού. Η δυνατότητα του Δικαστηρίου να συναγάγει τις κρίσιμες πληροφορίες, αργότερα, από τα διαβιβασθέντα έγγραφα, τις γραπτές παρατηρήσεις και τις παρατηρήσεις των διαδίκων κατά την προφορική διαδικασία δεν απαλλάσσει επομένως το αιτούν δικαστήριο από την υποχρέωση να παράσχει ήδη με τη διάταξη περί παραπομπής τα απαραίτητα για το Δικαστήριο στοιχεία ώστε αυτό να μπορέσει, με επαρκή γνώση των πραγματικών περιστατικών που έδωσαν λαβή στη διαφορά της κύριας δίκης, να δώσει χρήσιμες απαντήσεις στα υποβληθέντα ερωτήματα.

25. Στη διάταξη επί της υποθέσεως Saddik [4] το Δικαστήριο τόνισε, πέραν αυτού, ότι το περιεχόμενο των αποφάσεων περί παραπομπής δεν εξυπηρετεί μόνο τη δική του ενημέρωση, αλλά πρέπει να δίνει και στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να υποβάλλουν παρατηρήσεις επί των νομικών ζητημάτων του προδικαστικού ερωτήματος, σύμφωνα με το άρθρο 20 του Κανονισμού του Δικαστηρίου. Πράγματι, στα κράτη μέλη κοινοποιήθηκε μόνον η απόφαση περί παραπομπής, όχι όμως και η δικογραφία.

Τα παρασχεθέντα στοιχεία, όσον αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων

26. Εν προκειμένω, από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι ο J. Lehtonen είναι Φινλανδός επαγγελματίας καλαθοσφαιριστής, ο οποίος επιθυμούσε να μετεγγραφεί στο βελγικό επαγγελματικό σύλλογο καλαθοσφαίρισεως. Η FRBSB αντιτάχθηκε στη μετεγγραφή αυτή επικαλούμενη τις ισχύουσες διατάξεις περί μετεγγραφών που αναφέρονται στη διάταξη περί παραπομπής. Έτσι, από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτουν τόσο οι ισχύουσες κατά το επίδικο χρονικό διάστημα περίοδοι μετεγγραφών, όσο και η επικαλούμενη από την ομοσπονδία δικαιολόγηση των κανόνων αυτών, που συνίσταται στη μη νόθευση του ανταγωνισμού μεταξύ των ομάδων με τη δυνατότητα προσλήψεως των παικτών σε οποιοδήποτε χρονικό σημείο.

27. Η διάταξη περί παραπομπής περιέχει, επομένως, όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για να δοθεί χρήσιμη απάντηση στο ερώτημα του κατά πόσον μπορούν να εφαρμοστούν οι διάταξεις περί της ελεύθερης

3 — Απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 1993 επί των συνεκδικασθεισών υποθέσεων C-320/90, C-321/90 και C-322/90, Telemarsicabruzzo (Συλλογή 1993, σ. I-393, σκέψη 6).

4 — Διάταξη της 23ης Μαρτίου 1995, C-458/93, Saddik (Συλλογή 1995, σ. I-511, σκέψη 13).

κυκλοφορίας των εργαζομένων και, συνεπώς, ως προς αυτό, η αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως είναι παραδεκτή.

Τα παρασχεθέντα στοιχεία, όσον αφορά το δίκαιο του ανταγωνισμού

28. Αντιθέτως, η αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως δεν περιέχει στοιχεία σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά που δικαιολογούν την εφαρμογή του δικαίου του ανταγωνισμού, μολονότι κατά πάγια νομολογία το Δικαστήριο τονίζει ότι στην περίπτωση αυτή απαιτείται ιδιαίτερα εμπεριστατωμένη αιτιολογία. Ελλείπει ιδίως η αναφορά στοιχείων σχετικά με τον τρόπο κατανομής των οικονομικών δραστηριοτήτων στη βελγική καλαθοσφαίριση μεταξύ των συλλόγων, της βελγικής ενώσεως και της ομοσπονδίας, σχετικά με την οικονομική σημασία της βελγικής καλαθοσφαιρίσεως και σχετικά με την οικονομική κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι παίκτες βελγικών συλλόγων στη βελγική ένωση.

Ελλείπουν συνεπώς τα πραγματικά στοιχεία στα οποία στηρίζεται η κρίση επί κεντρικών ζητημάτων δικαίου του ανταγωνισμού, όπως είναι παραδείγματος χάριν το αν οι σύλλογοι έχουν την ιδιότητα της επιχειρήσεως, το αν είναι δυνατόν να θιγεί το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών, το αν νοθεύεται, παρεμποδίζεται ή περιορίζεται ο ανταγωνισμός, το αν υπάρχει δεσπόζουσα θέση στην αγορά καθώς και το αν γίνεται κατάχρηση της θέσεως αυτής. Κατά συνέπεια, το προδικαστικό ερώτημα είναι απαράδεκτο στο μέτρο που αφορά τα άρθρα 85 ΕΚ και 86 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρα 81 ΕΚ και 82 ΕΚ).

β) Επί της συνεχίσεως της διαδικασίας

29. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να κρίνει την ανάγκη εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως [5]. Εάν επομένως το δικαστήριο αυτό θεωρεί απαραίτητη την παραπομπή, αυτό δεν υπόκειται κατά κανόνα στον έλεγχο του Δικαστηρίου. Από την άλλη πλευρά, το Δικαστήριο, στο πλαίσιο της διαδικασίας για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, οφείλει να συμβάλλει στην απονομή της δικαιοσύνης και επομένως είναι αρμόδιο μόνο για ερωτήματα που αφορούν πράγματι υφιστάμενες διαφορές [6]. Το Δικαστήριο διευκρίνισε τα κριτήρια αυτά, όσον αφορά τα προδικαστικά ερωτήματα που υποβάλλονται κατά τη διαδικασία ασφαλιστικών μέτρων, στην απόφαση επί της υποθέσεως Pardini [7]. Σύμφωνα με την απόφαση αυτή το προδικαστικό ερώτημα είναι παραδεκτό μόνο στο μέτρο που το αιτούν δικαστήριο έχει ακόμη την εξουσία να εκδώσει απόφαση, κάνοντας χρήση της απαντήσεως του Δικαστηρίου. Η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου δεν μπορεί, κατά συνέπεια, να συνάγεται από τη δυνατότητα μελλοντικής ασκήσεως αγωγής αποζημιώσεως εκ μέρους του J. Lehtonen κατά της FRBSB.

30. Στην παρούσα υπόθεση η διαφορά της κύριας δίκης έχει επιλυθεί, δεδομένου ότι δεν είναι πια δυνατό ο σύλλογος Castors Braine

5 — Βλ. π.χ. τις αποφάσεις της 5ης Φεβρουαρίου 1963, 26/62, Van Gend & Loos (Συλλογή 1963, σ. 861), και της 29ης Νοεμβρίου 1978, 83/78, Redmond (Συλλογή 1978, σ. 739, σκέψη 25).

6 — Απόφαση της 16ης Ιουλίου 1992, C-83/91, Meilicke (Συλλογή 1992, σ. I-4871, σκέψη 25 επ.).

7 — Απόφαση της 21ης Απριλίου 1988, 338/85, Pardini (Συλλογή 1988, σ. 2041, σκέψεις 9 επ.).

να παρατάξει τον J. Lehtonen σε αγώνα για την αγωνιστική περίοδο 1995/96. Εξάλλου, η προσωρινή ρύθμιση την οποία συμφώνησαν οι διάδικοι — όσον αφορά την εκτέλεση των κυρώσεων της FRBSB κατά του συλλόγου Castors Braine, που έχουν ανασταλεί μέχρι τώρα — δεν μπορεί πλέον να τροποποιηθεί κατά τρόπο πρακτικά αποτελεσματικό, εφόσον ο σύλλογος Castors Braine — όπως υποστηρίζει η Επιτροπή — έχει κηρυχθεί σε πτώχευση. Εντούτοις, αρμόδιο να κρίνει τα πραγματικά αυτά περιστατικά δεν είναι πλέον το Δικαστήριο, αλλά μόνον το αιτούν δικαστήριο. Σε κάθε περίπτωση, από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι δεν έχει ακόμη κριθεί τουλάχιστον το ζήτημα των δικαστικών εξόδων. Πρέπει, να γίνει δεκτό ότι η ενδεχόμενη έκβαση της κύριας δίκης θα επηρέαζε την απόφαση αυτή. Κατά συνέπεια, η απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα εξακολουθεί να είναι σημαντική για τη δικαστική κρίση.

31. Κατά συνέπεια, το προδικαστικό ερώτημα είναι παραδεκτό στο μέτρο που αφορά την ερμηνεία των άρθρων 48 και 6 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 12 ΕΚ). Όσον αφορά όμως την αιτούμενη ερμηνεία των διατάξεων του δικαίου του ανταγωνισμού (ιδίως των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης ΕΚ), το προδικαστικό ερώτημα είναι απαράδεκτο, διότι δεν περιέχει επαρκείς πληροφορίες και τα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης. Για την περίπτωση που, παρ' όλ' αυτά, το Δικαστήριο θα δεχόταν ότι το προδικαστικό ερώτημα είναι, και ως προς το ζήτημα αυτό, παραδεκτό, θα εξετάσω σύντομα, στο πλαίσιο της διατυπώσεως της γνώμης μου επί της υποθέσεως, και τα αφορώντα το δίκαιο του ανταγωνισμού.

2. Δυσμενής διάκριση λόγω ιθαγενείας (συμφωνία με τα άρθρα 48 και 6 της Συνθήκης ΕΚ)

32. Δεδομένου ότι το άρθρο 6 της Συνθήκης ΕΚ ισχύει μόνο με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεων της Συνθήκης και ότι το άρθρο 48 της Συνθήκης ΕΚ περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων αποτελεί ειδική διάταξη, παρέλκει ο έλεγχος κατά πόσον η επίδικη ρύθμιση συμβιβάζεται προς το άρθρο 6 της Συνθήκης ΕΚ.

33. Στο μέτρο που οι διάδικοι διατυπώνουν τις απόψεις τους επί του ζητήματος της δυσμενούς διακρίσεως, δεν αμφισβητούν ότι οι κανονισμοί των αθλητικών συλλόγων εμπίπτουν καταρχήν στο πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου, κατά το μέτρο που αφορούν οικονομικές σχέσεις [8].

34. Οι διάδικοι δεν αμφισβητούν επίσης ότι οι επίδικες ρυθμίσεις περί μετεγγραφών δεν περιέχουν δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγενείας εις βάρος πολιτών της ενώσεως. Όλοι οι ενδιαφερόμενοι συμφωνούν ότι οι εν λόγω περίοδοι μετεγγραφών δεν οδηγούν σε δυσμενή διάκριση παικτών που ανήκουν σε συλλόγους άλλων κρατών μελών σε σχέση με τους παίκτες της FRBSB. Μεταξύ των δύο αυτών ομάδων δυσμενής διάκριση θα μπορούσε να νοηθεί μόνον εις βάρος των παικτών βελγικών συλλόγων. Η μετεγγραφή

8 — Βλ. ήδη τις αποφάσεις της 12ης Δεκεμβρίου 1974, 36/74, Walrave και Koch (Συλλογή 1974, σ. 563, σκέψεις 4 έως 10), και της 14ης Ιουλίου 1976, 13/76, Donà (Συλλογή 1976, σ. 507, σκέψεις 14 έως 16).

όμως παικτών εντός της βελγικής ενώσεως δεν αποτελεί αντικείμενο του προδικαστικού ερωτήματος. Περαιτέρω, δεν αμφισβητείται ότι το κοινοτικό δίκαιο δεν περιέχει ρύθμιση που να απαγορεύει τη δυσμενή διάκριση, λόγω ιθαγενείας, παικτών που μέχρι τώρα έπαιζαν σε συλλόγους άλλων κρατών μελών σε σχέση με παίκτες, που μέχρι τώρα, έπαιζαν σε συλλόγους εκτός της Ευρωπαϊκής Ενώσεως [9]. Δεν συντρέχει συνεπώς λόγος να ερευνηθεί η απαγόρευση των δυσμενών διακρίσεων εις βάρος εργαζομένων κατά το άρθρο 48 της Συνθήκης ΕΚ ή γενική απαγόρευση δυσμενών διακρίσεων κατά το άρθρο 6 της Συνθήκης ΕΚ.

3. *Επί της προσβολής της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων που καθιερώνει το άρθρο 48 της Συνθήκης ΕΚ*

Ισχυρισμοί των διαδίκων

35. Ο J. Lehtonen και ο σύλλογος Castors Braine υποστηρίζουν ότι ο J. Lehtonen είναι εργαζόμενος κατά την έννοια του άρθρου 48 της Συνθήκης ΕΚ. Η διάταξη αυτή δεν απαγορεύει μόνον τις δυσμενείς διακρίσεις σε βάρος εργαζομένων άλλων κρατών μελών, αλλά και τους περιορισμούς της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων. Τέτοιος περιορισμός συντρέχει εν προκειμένω, δεδομένου ότι οι περίοδοι μετεγγραφών αφαιρούν, σε δεδομένη στιγμή, από τους παίκτες κάθε δυνατότητα να δεχθούν μία απασχόληση. Η άσκηση του αθλήματος της καλαθοσφαιρίσεως από επαγγελματία παίκτη σε επαγγελματικό σύλλογο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου, δεδομένου ότι ο επαγγελματικός αθλητισμός εμπίπτει, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, στις οικονομικές δραστηριότητες κατά το άρθρο 2 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 2 ΕΚ). Δεδομένου ότι η παρούσα υπόθεση αφορά οικονομικές πλευρές του αθλητισμού και την άσκηση, εκ μέρους του J. Lehtonen, θεμελιώδους ελευθερίας, η εφαρμογή του άρθρου 48 της Συνθήκης ΕΚ δεν εμποδίζεται από την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι των συλλόγων και την απορρέουσα από αυτή αυτονομία της ομοσπονδίας ούτε από την αρχή της επικουρικότητας. Εξάλλου, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η διάταξη του άρθρου 48 της Συνθήκης ΕΚ μπορεί να εφαρμοστεί σε ιδιωτικές έννομες σχέσεις.

36. Η βελγική ένωση, επικαλούμενη τις αποφάσεις επί των υποθέσεων Walrave και Donà, υποστηρίζει την άποψη ότι το άρθρο 48 της Συνθήκης ΕΚ δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην προκειμένη περίπτωση, διότι οι ρυθμίσεις της FRBSB και της Fiba στηρίζονται σε μη οικονομικούς και καθαρά αθλητικούς λόγους [10].

37. Η FRBSB, η βελγική ένωση και η Δανία υποστηρίζουν την άποψη ότι η εφαρμογή του άρθρου 48 της Συνθήκης ΕΚ πρέπει να περιοριστεί κατά τρόπο ανάλογο προς τα οριζόμενα στην απόφαση επί της υποθέσεως Keck και Mithouard σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων [11]. Το

9 — Θα μπορούσαν εντούτοις να γεννηθούν ερωτηματικά κατά πόσον το άρθρο 6 της Συνθήκης ΕΚ απαγορεύει την — έμμεση — δυσμενή διάκριση ευρωπαίων σε σχέση με υπηκόους τρίτων κρατών. Η διατύπωση του άρθρου δεν είναι αντίθετη προς μια τέτοια ερμηνεία, εφόσον οι εν λόγω πολίτες της ενώσεως βρίσκονται σε κατάσταση που διέπεται από το κοινοτικό δίκαιο.

10 — Αποφάσεις Walrave και Koch και Donà (που αναφέρονται στην υποσημείωση 8).

11 — Απόφαση της 24ης Νοεμβρίου 1993 επί των συνεκδικασθεισών υποθέσεων C-267/91 και C-268/91, Keck και Mithouard (Συλλογή 1993, σ. I-6097).

Δικαστήριο θα έπρεπε να διακρίνει μεταξύ των κανόνων που ρυθμίζουν την άσκηση ενός επαγγέλματος και των κανόνων που περιορίζουν την πρόσβαση στο επάγγελμα αυτό. Το άρθρο 48 της Συνθήκης ΕΚ θα έπρεπε να περιορίζεται στους περιορισμούς της προσβάσεως στο επάγγελμα, ενώ οι απλοί κανόνες ασκήσεως του επαγγέλματος θα έπρεπε να εξαιρούνται του πεδίου εφαρμογής του.

38. Η Ιταλία θεωρεί ότι το αιτούν δικαστήριο δεν παρέσχε στοιχεία σχετικά με το ζήτημα κατά πόσον ο παίκτης έπρεπε να θεωρηθεί ως εργαζόμενος.

39. Η Ελλάδα δέχεται ότι το άρθρο 48 της Συνθήκης ΕΚ εφαρμόζεται καταρχήν σε κανόνες σαν αυτούς που θεσπίζουν η FRBSB ή η Fiba. Η παρούσα υπόθεση όμως αναφέρεται σε ένα καθαρά εσωτερικά πραγματικά περιστατικά που αφορά το Βέλγιο, δεδομένου ότι ούτε η Βέλγοι παίκτες θα είχαν δικαίωμα να μετάσχουν σε αγώνες, αν είχαν αφήσει να παρέλθει άπρακτη η προθεσμία μετεγγραφών. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, το άρθρο 48 της Συνθήκης ΕΚ δεν εφαρμόζεται σε πραγματικά περιστατικά εσωτερικής φύσεως. Εξάλλου, δεν θίγεται η προστατευόμενη από το άρθρο 48 της Συνθήκης ΕΚ ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων.

40. Αντίθετα, η Γαλλία, η Ισπανία και η Επιτροπή δέχονται ότι θίγεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων. Η Γερμανία και η Αυστρία δέχονται ότι μια τέτοια προσβολή είναι τουλάχιστον πιθανή.

Η γνώμη μου επί του ζητήματος

α) Επί της υπάρξεως προσβολής επί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων

41. Όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου, εν όψει των σκοπών της Κοινότητας, η άσκηση του αθλητισμού εμπίπτει στο κοινοτικό δίκαιο κατά το μέτρο που συνιστά οικονομική δραστηριότητα υπό την έννοια του άρθρου 2 της Συνθήκης ΕΚ [12]. Όταν το Δικαστήριο λέγει ότι αυτό ισχύει για τη δραστηριότητα των επαγγελματιών ή ημιεπαγγελματιών ποδοσφαιριστών, οι οποίοι ασκούν μισθωτή δραστηριότητα ή αμείβονται για την παροχή υπηρεσιών, το ίδιο θα πρέπει να ισχύσει και για τους επαγγελματίες καλαθοσφαιριστές, οι οποίοι βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση.

42. Δεδομένου περαιτέρω ότι δεν είναι απαραίτητο — για την εφαρμογή των κοινοτικών διατάξεων περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων — ο εργοδότης να έχει την ιδιότητα της επιχειρήσεως, αλλά απαιτείται μόνο να υπάρχει σχέση εργασίας και βούληση να δημιουργηθεί μια τέτοια σχέση, πρέπει στην παρούσα περίπτωση να γίνει δεκτό ότι καταρχήν έχει εφαρμογή η διάταξη του άρθρου 48 της Συνθήκης ΕΚ.

43. Ορθά η Ιταλική Κυβέρνηση θεωρεί ότι η διάταξη περί παραπομπής δεν περιέχει

12 — Απόφαση Bosman (προαναφερθείσα στην υποσημείωση 1, σκέψη 73) και απόφαση Walrave και Koch (προαναφερθείσα στην υποσημείωση 8, σκέψη 4).

πραγματικά στοιχεία σχετικά με το ζήτημα κατά πόσον ο J. Lehtonen είναι εργαζόμενος. Αναφέρει μόνον ότι ο σύλλογος Castors Braine «προσέλαβε» τον J. Lehtonen ως καλαθοσφαιριστή. Εντούτοις, σύμφωνα με τη διάταξη περί παραπομπής και την περαιτέρω εξέλιξη της διαδικασίας, δεν αμφισβητείται από τους διαδίκους ότι ο J. Lehtonen πρέπει να θεωρηθεί εργαζόμενος. Κατά συνέπεια, έχει εφαρμογή καταρχήν το άρθρο 48 της Συνθήκης ΕΚ.

44. Όσον αφορά την προσβολή της αρχής της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, το Δικαστήριο στην απόφαση επί της υποθέσεως Bosman έκρινε ότι:

«Διατάξεις οι οποίες εμποδίζουν ή αποθαρρύνουν υπήκοο κράτους μέλους να εγκαταλείψει τη χώρα καταγωγής του προκειμένου να ασκήσει το δικαίωμά του για ελεύθερη κυκλοφορία συνιστούν εμπόδια στην άσκηση αυτής της ελευθερίας έστω και αν εφαρμόζονται ανεξαρτήτως της ιθαγένειας των οικείων εργαζομένων (...)» [13].

45. Κατά συνέπεια, οι περίοδοι μετεγγραφών θίγουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων σύμφωνα με το άρθρο 48 της Συνθήκης ΕΚ. Μετά την πάροδο των περιόδων αυτών, οι υπήκοοι άλλων κρατών μελών εμποδίζονται να εγκαταλείψουν τη χώρα καταγωγής τους προκειμένου να ασχοληθούν επαγγελματικά με την καλαθοσφαίριση στο Βέλγιο.

β) Επί της ανάλογης εφαρμογής της αποφάσεως Keck και Mithouard

46. Δεν υπάρχει λόγος να γίνει δεκτή η άποψη της FRBSB και της Δανίας και να περιοριστεί το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 48 της Συνθήκης ΕΚ αναλόγως προς τα οριζόμενα στην απόφαση επί της υποθέσεως Keck και Mithouard [14]. Ακόμη και στην περίπτωση που το Δικαστήριο θα προέβαινε στην προτεινόμενη διάκριση μεταξύ των ρυθμίσεων που αφορούν την πρόσβαση και των ρυθμίσεων που αφορούν την άσκηση του επαγγέλματος [15], αυτό δεν θα σήμαινε ότι στην προκειμένη περίπτωση δεν εφαρμόζεται το άρθρο 48 της Συνθήκης ΕΚ. Το Δικαστήριο έκρινε ήδη σχετικά στην απόφαση Bosman ότι:

«Πράγματι, αρκεί να υπογραμμιστεί ότι, καίτοι οι επίμαχοι στην υπόθεση της κύριας δίκης κανόνες έχουν επίσης εφαρμογή επί μετεγγραφών μεταξύ συλλόγων που ανήκουν σε διαφορετικές εθνικές ομοσπονδίες εντός του αυτού κράτους μέλους και είναι ανάλογη εκείνων που ρυθμίζουν τις μετεγγραφές μεταξύ συλλόγων που ανήκουν στην ίδια εθνική ομοσπονδία, ωστόσο ρυθμίζουν άμεσα την πρόσβαση των παικτών στην αγορά εργασίας άλλων κρατών μελών και μπορούν, επομένως, να παρακωλύσουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων. Κατά συνέπεια, δεν μπορούν να εξο-

13 — Απόφαση Bosman (προαναφερθείσα στην υποσημείωση 1, σκέψη 96).

14 — Απόφαση Keck και Mithouard (προαναφερθείσα στην υποσημείωση 11).

15 — Sg rjewg atsg ejuqafei gdg o cemijqz eiraccekeaz Lenz στην υπόθεση Bosman (προτάσεις της 20ής Σεπτεμβρίου 1995, Συλλογή 1995, σ. I-4930, σημείο 205).

μοιωθούν προς ρυθμίσεις σχετικές με τις μεθόδους πωλήσεως εμπορευμάτων, τις οποίες η απόφαση Keck και Mithouard έκρινε ως εκφεύγουσες του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 30 της Συνθήκης ΕΚ [16].»

47. Η διαπίστωση αυτή ισχύει ανάλογα και για τις προθεσμίες μετεγγραφών. Οι προθεσμίες αυτές δεν αφορούν μόνον την άσκηση του αθλήματος της καλαθοσφαιρίσεως εντός του πεδίου αρμοδιοτήτων της FRBSB, αλλά εμποδίζουν, σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους, την πρόσβαση στην απασχόληση παικτών, οι οποίοι προηγουμένως έπαιζαν σε άλλη ομοσπονδία και, με τη μετεγγραφή στο Βέλγιο, (κατ' ανάγκην) επιθυμούν να ασκήσουν το δικαίωμά τους για ελεύθερη κυκλοφορία. Πρόκειται επομένως για ρύθμιση που αφορά την πρόσβαση στην απασχόληση, η οποία και γι' αυτόν τον λόγο πρέπει να κριθεί σύμφωνα με το άρθρο 48 της Συνθήκης ΕΚ.

48. Εξάλλου, και ανεξάρτητα από την παρούσα υπόθεση, δεν είναι ενδεδειγμένη η καθιέρωση ενός τέτοιου περιορισμού του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 48 της Συνθήκης ΕΚ. Το Δικαστήριο, με την απόφαση επί της υποθέσεως Keck και Mithouard, περιορίζει το ευρύ πεδίο εφαρμογής της αρχής της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων σύμφωνα με την απόφαση Dassonville [17], αποκλείοντας σε μεγάλη έκταση ένα συγκεκριμένο τύπο ρυθμίσεων: τις μεθόδους πωλήσεως εμπορευμάτων. Οι μέθοδοι πωλήσεως εμπορευμάτων χαρακτηρίζονται από το ότι δεν αφορούν αναγκαστικά εκείνους που εξάγουν ή εισάγουν ένα προϊόν, αλλά μόνον την περαιτέρω πώληση στον τελικό καταναλωτή. Από την άποψη των μεθόδων πωλήσεως εμπορευμάτων, ο αλλοδαπός παραγωγός δεν είναι επομένως υποχρεωμένος να τροποποιεί το προϊόν του αναλόγως της αγοράς στην οποία εκάστοτε απευθύνεται. Οι μέθοδοι πωλήσεως εμπορευμάτων επηρεάζουν επομένως, κατά κανόνα, την κυκλοφορία των εμπορευμάτων μόνον κατά τρόπο πολύ έμμεσο. Εάν, παρ' όλ' αυτά, η κυκλοφορία των εμπορευμάτων μεταξύ των κρατών μελών θιγόταν περισσότερο από το εσωτερικό εμπόριο του κράτους μέλους, η αρχή της αποφάσεως Keck και Mithouard δεν θα εφαρμοζόταν, σύμφωνα με την ίδια τη διατύπωσή της. Πέραν αυτού, οι ρυθμίσεις που επιβάλλουν τη συμμόρφωση των εμπορευμάτων προς ορισμένους όρους εμπίπτουν πάντοτε, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, στο πεδίο εφαρμογής της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων [18]. Οι κανόνες που αφορούν την άσκηση επαγγέλματος ομοιάζουν πολύ περισσότερο προς τους κανόνες που αναφέρονται στα χαρακτηριστικά των προϊόντων απ' ό,τι στους κανόνες που ρυθμίζουν τις μεθόδους πωλήσεως εμπορευμάτων. Οι κανόνες που ρυθμίζουν την άσκηση του επαγγέλματος, όπως και οι ρυθμίσεις που αφορούν τα χαρακτηριστικά των προϊόντων, πρέπει να τηρούνται άμεσα από τους πολίτες της Ενώσεως που θέλουν να ασκήσουν τη θεμελιώδη ελευθερία του άρθρου 48 της Συνθήκης ΕΚ. Οι πολίτες αυτοί οφείλουν, ενδεχομένως, κάθε φορά που μεταφέρουν τον τόπο εργασίας τους πέρα από τα σύνορα να λαμβάνουν υπόψη νέους κανόνες ασκήσεως του επαγγέλματος και να αποκτούν τα αντίστοιχα προσόντα.

49. Εξάλλου, και η περιοριστική λειτουργία της αποφάσεως Keck και Mithouard δεν είναι, στον τομέα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, το ίδιο απαραίτητη όπως στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων. Σύμφωνα με την απόφαση Keck και

16 — Απόφαση Bosman (προαναφερθείσα στην υποσημείωση 1, σκέψη 103)· βλ. για την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών και την απόφαση της 10ης Μαΐου 1995, C-384/93, Alpine Investments (Συλλογή 1995, σ. I-1141, σκέψεις 36 έως 38).

17 — Απόφαση της 11ης Ιουλίου 1974, 8/74, Dassonville (Συλλογή 1974, σ. 411, σκέψη 11).

18 — Απόφαση της 6ης Ιουλίου 1995, C-470/93, Mars (Συλλογή 1995, σ. I-1923, σκέψη 13).

Mithouard, πρέπει να εξεταστούν, με μέτρο την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, μόνον οι μέθοδοι πωλήσεως εμπορευμάτων που ισχύουν, κατά τον ίδιο τρόπο, για όλα τα θιγόμενα προϊόντα ή αφορούν κατά τον ίδιο τρόπο, και από πραγματική και από νομική άποψη, τόσο τα εγχώρια όσο και τα αλλοδαπά προϊόντα. Αντίθετα, η θεμελιώδης αυτή ελευθερία εξακολουθεί να εφαρμόζεται σε μεθόδους πωλήσεως εμπορευμάτων που επιβαρύνουν ιδιαίτερα την κυκλοφορία των εμπορευμάτων. Είναι αλήθεια και ότι η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων καλύπτει ένα ευρύ φάσμα πραγματικών περιστατικών — όπως ακριβώς και η αρχή της αποφάσεως Dassonville —, υπάρχει όμως ήδη ένας περιορισμός λόγω του ότι την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων μπορούν να επικαλεστούν μόνον όσοι δραστηριοποιούνται πέρα από τα σύνορα. Αυτή η προϋπόθεση για την επίκληση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων περιορίζει τα οικεία πραγματικά περιστατικά κατά τρόπο εξίσου σημαντικό, όπως η απόφαση Keck και Mithouard τα περιορίζει για τις μεθόδους πωλήσεως εμπορευμάτων.

50. Οι περίοδοι μετεγγραφών θίγουν επομένως καταρχήν την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων του άρθρου 48 της Συνθήκης ΕΚ. Εντούτοις το Δικαστήριο έκρινε επίσης, στην απόφαση επί της υποθέσεως Bosman, ότι τα εμπόδια στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων συμβιβάζονται με τη Συνθήκη εφόσον αποβλέπουν «στην επίτευξη θεμιτού σκοπού συμφώνου με τη Συνθήκη και δικαιολογουμένου από αποχρώντες λόγους γενικού συμφέροντος. Επιπλέον, σε μια τέτοια περίπτωση, θα έπρεπε η εφαρμογή των κανόνων αυτών να είναι ικανή για τη διασφάλιση της επιτεύξεως του συγκεκριμένου σκοπού και να μην βαίνει πέραν εκείνου που είναι αναγκαίο για την επίτευξη αυτού του σκοπού» [19].

19 — Απόφαση Bosman (προαναφερθείσα στην υποσημείωση 1, σκέψη 104).

γ) Επί της δικαιολογήσεως της προσβολής της αρχής της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων

Ισχυρισμοί των διαδίκων

51. Ο J. Lehtonen και ο σύλλογος Castors Braine αμφισβητούν ότι ο περιορισμός της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων είναι δικαιολογημένος για λόγους προστασίας του αθλητικού ανταγωνισμού από νοθεύσεις. Ο περιορισμός των δυνατοτήτων μετεγγραφής δεν μπορεί να εξασφαλίσει την προστασία του ανταγωνισμού. Αντίθετα, ο ανταγωνισμός νοθεύεται πολύ περισσότερο όταν οι σύλλογοι δεν μπορούν να αντισταθμίσουν την ενδεχόμενη απώλεια σημαντικών παικτών. Εξάλλου, οι ρυθμίσεις αυτές ενισχύουν την υφιστάμενη ανισότητα μεταξύ των συλλόγων. Οι πλούσιοι σύλλογοι μπορούν να προσλαμβάνουν παίκτες για να τους έχουν διαθέσιμους, ενώ αντίθετα οι φτωχοί σύλλογοι, χωρίς τη δυνατότητα να προβούν σε μετεγγραφές κατά τη διάρκεια της αθλητικής περιόδου, είναι εκτεθειμένοι σε κάθε χτύπημα της μοίρας.

52. Οι εν λόγω ρυθμίσεις εξάλλου δεν είναι απαραίτητες. Ο φόβος ενός χώρου μετεγγραφών δεν είναι ρεαλιστικός. Μια μετεγγραφή είναι επιτυχημένη μόνον όταν ο σύλλογος μπορεί να προσλάβει καλύτερους παίκτες, οι οποίοι φυσικά πρέπει να είναι συμβατικά αδέσμευτοι. Συχνά είναι δύσκολο να ενταχθούν νέοι παίκτες σε υφιστάμενες ομάδες. Το αγγλικό πρωτάθλημα ποδοσφαίρου, στο οποίο καταργήθηκαν οι περίοδοι μετεγγραφών, αποδεικνύει ότι οι περίοδοι μετεγγραφών δεν είναι απαραίτητες. Ακόμη και η FRBSB επιτρέπει μέχρι τις 31 Μαρτίου τη μετεγγραφή παικτών από τρίτες χώρες.

53. Τέλος, το Δικαστήριο θα έπρεπε να αντιτάξει στο συμφέρον για ανόθευτο αθλητικό ανταγωνισμό το συμφέρον του παίκτη για απασχόληση. Η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων στηρίζεται στη Συνθήκη ΕΚ και ενσωματώνει συγχρόνως το θεμελιώδες δικαίωμα για επαγγελματική ελευθερία, ιδίως την ελεύθερη επιλογή του εργοδότη, που αναγνώρισε το Δικαστήριο στην υπόθεση επί των συνεκδικασθεισών υποθέσεων Κατσικάς κ.λπ.[20]. Αντίθετα, ο αθλητικός ανταγωνισμός δεν προκύπτει άμεσα από τη Συνθήκη, αλλά αντλεί την κοινοτικού δικαίου νομιμοποίησή του μόνον από την απόφαση επί της υποθέσεως Bosman[21].

54. Επικουρικώς, υποστηρίζουν ότι οι περίοδοι μετεγγραφών, εάν τυχούν κριθούν δικαιολογημένες, θα πρέπει να διαμορφωθούν κατά τρόπο ώστε να μην προσβάλλουν, από χρονική άποψη, την αρχή της αναλογικότητας, δηλαδή κατά τρόπο ιδιαίτερα περιοριστικό. Κάθε άνιση μεταχείριση μεταξύ των διαφόρων παικτών θα πρέπει να αποφεύγεται. Τέλος για τη νομιμοποίηση ενός τέτοιου συστήματος θα ήταν απαραίτητη η νομοθετική ρύθμιση.

55. Η FRBSB, για να δικαιολογήσει την προθεσμία μετεγγραφών, επικαλείται την ανάγκη να καθορίζουν καταρχήν οι αθλητικές ομοσπονδίες κανόνες του κάθε αθλήματος, ώστε να είναι δυνατή η ίδια η ύπαρξη του αθλητισμού. Όσον αφορά τις εκάστοτε προθεσμίες επικαλείται την «αθλητική ηθική» και τον κίνδυνο νοθεύσεως σε δεδομένη χρονική στιγμή του ανταγωνισμού, στο πλαίσιο του πρωταθλήματος, με την πρόσληψη νέων παικτών. Η κλιμάκωση των περιόδων μετεγγραφής μεταξύ των παικτών της ευρωπαϊκής ζώνης και των παικτών από τρίτες χώρες εμποδίζει ιδίως τη δυνατότητα των παικτών να περατώνουν καταρχάς ένα εθνικό πρωτάθλημα και στη συνέχεια, με τη μετεγγραφή τους στην τελική φάση ενός άλλου πρωταθλήματος, να νοθεύουν εκεί τον ανταγωνισμό. Αυτή η προθεσμία εμποδίζει τη δυνατότητα πρόσβασης παικτών συλλόγων άλλων ομοσπονδιών της ευρωπαϊκής ζώνης, που βρίσκονται ακόμη σε κρίσιμες φάσεις της αγωνιστικής περιόδου. Η προθεσμία της Fiba έχει επιλεγεί κατά τρόπο ώστε να προηγείται του πέρατος μεγάλου αριθμού ευρωπαϊκών πρωταθλημάτων που τελειώνουν νωρίς. Αντίθετα, τα πρωταθλήματα των τρίτων κρατών, ιδίως των ΗΠΑ, τελειώνουν αργότερα.

56. Και κατά την άποψη της βελγικής ενώσεως απαιτείται ο χρονικός περιορισμός των δυνατοτήτων μετεγγραφής, διότι διαφορετικά υπάρχει κίνδυνος νοθεύσεως του ανταγωνισμού στο πρωτάθλημα της ενώσεως.

57. Η Γερμανία υποστηρίζει την άποψη ότι οι περίοδοι μετεγγραφών είναι σε κάθε περίπτωση δικαιολογημένες. Διαφορετικά θα υπήρχε ο κίνδυνος νοθεύσεως του αθλητικού ανταγωνισμού με την πρόσληψη του ίδιου παίκτη από περισσότερους συλλόγους κατά τη διάρκεια της ίδιας αγωνιστικής περιόδου, ενώ άλλες ομάδες θα κινδύνευαν να αποδυναμωθούν με την απόσπαση παικτών. Ο σκοπός αυτός δικαιολογείται για

20 — Απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1992 επί των συνεκδικασθεισών υποθέσεων C-132/91, C-138/91 και C-139/91, Κατσικάς κ.λπ. (Συλλογή 1992, σ. I-6577, σκέψη 32): «(...) ο οποίος πρέπει να είναι ελεύθερος να επιλέγει τον εργοδότη του και δεν είναι δυνατό να υποχρεώνεται να εργάζεται για εργοδότη που αυτός δεν επέλεξε ελεύθερα».

21 — Απόφαση Bosman (προαναφερθείσα στην υποσημείωση 1).

λόγους γενικού συμφέροντος. Το άρθρο 48 της Συνθήκης ΕΚ απαγορεύει μόνο την ύπαρξη διαφορετικών περιόδων μετεγγραφών για ημεδαπούς παίκτες και για παίκτες από άλλα κράτη μέλη.

58. Και η Αυστρία επισημαίνει τον κίνδυνο μετεγγραφών παικτών στο εσωτερικό μιας ενώσεως, όταν έχουν μόλις αρχίσει οι αποφασιστικοί αγώνες. Διαφορετικά, υπάρχει ο κίνδυνος η επιτυχία να κρίνεται μόνον από τις οικονομικές δυνατότητες. Το πρωτάθλημα προϋποθέτει κάποια σταθερότητα των ομάδων που συμμετέχουν.

59. Η Γαλλία υποστηρίζει ότι η ρύθμιση περί μετεγγραφών δικαιολογείται από αθλητικούς λόγους[22], ιδίως από την ανάγκη να πραγματοποιείται ο αθλητικός ανταγωνισμός με ομάδες που σχηματίζονται για μια αθλητική περίοδο και όχι για κάθε αγώνα ανάλογα με τις εκάστοτε οικονομικές δυνατότητες και τη διαθεσιμότητα των παικτών.

60. Σύμφωνα με την άποψη της Ελληνικής Δημοκρατίας, οι προθεσμίες μετεγγραφών δικαιολογούνται από λόγους γενικού συμφέροντος, ιδίως από την αποφυγή νοθεύσεως του αθλητικού ανταγωνισμού, την εξασφάλιση της ισότητας των ευκαιριών και το απρόβλεπτο των αποτελεσμάτων καθώς και τη διατήρηση οικονομικής ισορροπίας μεταξύ των συλλόγων.

22 — Στο πλαίσιο αυτό η Γαλλία επικαλείται την 29η δήλωση της Συνθήκης του Άμστερνταμ, που τονίζει τη σημασία του αθλητισμού στην κοινωνία, ιδίως τον ρόλο που παίζει ο αθλητισμός στην αναζήτηση της ταυτότητας και τη συνάντηση των ανθρώπων.

61. Για την Ισπανία η δικαιολόγηση προκύπτει ήδη από το γεγονός ότι η καλαθοσφαίριση είναι ομαδικό άθλημα. Η διαφορετική κλιμάκωση των περιόδων μετεγγραφής οφείλεται στο διαφορετικό πέρας του πρωταθλήματος εντός και εκτός της Ευρώπης.

62. Κατά την άποψη της Επιτροπής, η προθεσμία των μετεγγραφών θα μπορούσε να είναι δικαιολογημένη σύμφωνα με τα όσα έκρινε το Δικαστήριο στην απόφαση επί της υποθέσεως Bosman[23]. Η έλλειψη δυνατότητας των ομάδων, από ένα χρονικό σημείο και μετά, να ενισχυθούν με νέους παίκτες εξασφαλίζει κατά κάποιον τρόπο την ισότητα των ευκαιριών και το απρόβλεπτο των αποτελεσμάτων[24]. Κατά την προφορική διαδικασία η Επιτροπή επικεντρώθηκε προπαντός στην κλιμάκωση των περιόδων μετεγγραφής. Η προθεσμία μετεγγραφών για ευρωπαίους παίκτες, που λήγει στις 28 Φεβρουαρίου, ενδείκνυται για την παρεμπόδιση της νοθεύσεως του ανταγωνισμού μόνον αν ο ανταγωνισμός δεν μπορεί να νοθευτεί, μετά την εκπνοή της, μέσω μετεγγραφών από τρίτες χώρες.

Η γνώμη μου επί του ζητήματος

α) Προκαταρκτική παρατήρηση

63. Όσον αφορά συγκεκριμένα τους αθλητικής φύσεως λόγους που δικαιολογούν την

23 — Απόφαση Bosman (προαναφερθείσα στην υποσημείωση 1).

24 — Βλ. και το έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής της 29ης Σεπτεμβρίου 1998 «ανάπτυξη και προοπτικές της κοινοτικής δράσης στον τομέα του αθλητισμού», http://europa.eu.int/comm/dg10/sport/publications/ doc_evol_de.html, σημείο 4.1.2. — Αθλητισμός και πολιτική ανταγωνισμού.

προσβολή της αρχής της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, το Δικαστήριο, στην απόφαση Bosman, έκρινε ότι:

«Εν όψει της σημαντικής κοινωνικής σημασίας της αθλητικής δραστηριότητας και, ειδικότερα, του ποδοσφαίρου στην Κοινότητα, επιβάλλεται να αναγνωριστεί ότι οι σκοποί της διατηρήσεως ισορροπίας μεταξύ των συλλόγων, διά της εξασφαλίσεως των ίσων ευκαιριών και του απρόβλεπτου των αποτελεσμάτων, και της ενθαρρύνσεως της προσλήψεως και καταρτίσεως νέων παικτών είναι θεμιτή.» [25]

64. Στην προκειμένη περίπτωση κανένα από τα προαναφερθέντα συγκεκριμένα συμφέροντα δεν θίγεται. Θα μπορούσε να διαπιστωθεί μια πολύ μακρινή σχέση με την ενθάρρυνση της καταρτίσεως νέων παικτών στο μέτρο που κάθε περιορισμός των μετεγγραφών των υπό κατάρτιση παικτών τους εμποδίζει να εγκαταλείψουν τον σύλλογο, στον οποίο λαμβάνουν την κατάρτιση. Ο δικαιολογητικός αυτός λόγος δεν προβλήθηκε από κανένα διάδικο.

65. Όπως υποστηρίζουν ο J. Lehtonen και σύλλογος Castors Braine, οι περίοδοι μετεγγραφών δεν εξασφαλίζουν ούτε τη δημιουργία ισορροπίας, ούτε την ισότητα ευκαιριών και το απρόβλεπτο των αποτελεσμάτων. Η προθεσμία μετεγγραφής δημιουργεί κατά τον χρόνο της εκπνοής της μία αβεβαιότητα σχετικά με την επιτυχία των μέχρι τότε ληφθέντων μέτρων. Κατά την πρόοδο της αγωνιστικής περιόδου, καθίσταται κατά κανόνα προφανής η κατανομή των δυνάμεων στο εσωτερικό της ενώσεως. Έτσι ο περιορισμός των μετεγγραφών οδηγεί στη διατήρηση της υπάρχουσας ανισορροπίας μεταξύ των συλλόγων της ενώσεως και αυξάνει την πιθανότητα τα αποτελέσματα των αγώνων να είναι τα αναμενόμενα. Ο J. Lehtonen και ο σύλλογος Castors Braine υποστηρίζουν την πειστική άποψη ότι οι μετεγγραφές παικτών προωθούν καταρχήν τον ανταγωνισμό, διότι οι λιγότερο δυνατές ομάδες έχουν την ευκαιρία να φθάσουν τις περισσότερο δυνατές. Αυτό αποτελεί την προϋπόθεση για να μπορούν οι αρχικά λιγότερο δυνατές ομάδες να νικήσουν σε αγώνες τις πιο δυνατές, πράγμα που ευνοεί το απρόβλεπτο των αποτελεσμάτων.

66. Στα επιχειρήματα που προβάλλουν προς δικαιολόγηση οι διάδικοι περιλαμβάνονται δύο ακόμη δικαιολογητικοί λόγοι για τον σκοπό που επιδιώκεται με τις προθεσμίες μετεγγραφών, δηλαδή τον αποκλεισμό, μετά από ένα συγκεκριμένο χρονικό σημείο, της δυνατότητας των ομάδων να ενισχυθούν. Πρόκειται αφενός για μία μάλλον ρεαλιστική αντίληψη του αθλητικού ανταγωνισμού, που προβάλλεται από την FRBSB με τον όρο «αθλητική ηθική». Αφετέρου, πρόκειται και για τον πραγματικό κίνδυνο στρεβλώσεως του ανταγωνισμού μεταξύ διαφόρων ομάδων στο πλαίσιο ενός αγωνίσματος.

β) Η κυριαρχική οργανωτική εξουσία των ομοσπονδιών

67. Η λογική δικαιολόγηση συνίσταται στην αναλογία μεταξύ ομαδικών και ατομικών

25 — Απόφαση Bosman (προαναφερθείσα στην υποσημείωση 1, σκέψη 106).

αθλημάτων. Κατά συνέπεια, η επιτυχία σε ένα αγώνισμα πρέπει να αντικατοπτρίζει τις αποδόσεις των συμμετεχόντων — δηλαδή είτε μεμονωμένων αθλητών είτε ομάδων — που πραγματοποιούνται καθ' όλη τη διάρκεια της αθλητικής εκδηλώσεως. Οι μεταβολές στη σύνθεση των ομάδων κατά τη διάρκεια της αγωνιστικής περιόδου μπορεί να αντιβαίνουν προς τον σκοπό αυτό. Πρόκειται όμως για ένα διαρθρωτικό πρότυπο, το οποίο, στα ομαδικά αθλήματα, λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους, δεν μπορεί ποτέ να πραγματοποιηθεί πλήρως.

68. Και αυτού του είδους τα διαρθρωτικά πρότυπα των αθλητικών οργανώσεων πρέπει όμως να αναγνωρίζονται από το κοινοτικό δίκαιο, δεδομένου ότι ο αθλητισμός διαφέρει από τους περισσότερους άλλους τομείς εφαρμογής των θεμελιωδών ελευθεριών στο μέτρο που δεν μπορεί, καταρχήν, να υπάρξει χωρίς συστατικούς κανόνες. Κατά κανόνα η άσκηση των θεμελιωδών ελευθεριών προϋποθέτει μόνον ελευθερία και ενδεχομένως την τήρηση συμβατικών δεσμεύσεων. Οι υπόλοιπες ρυθμίσεις δεν αποτελούν καταρχήν προϋπόθεση για την άσκηση της θεμελιώδους ελευθερίας, αλλά δικαιολογούνται μόνον από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος. Η δραστηριότητα όμως του επαγγελματία αθλητή προϋποθέτει την ύπαρξη αθλήματος. Αθλητισμός μπορεί όμως να υπάρξει μόνο στο πλαίσιο σταθερών κανόνων.

69. Αυτή η αναγκαιότητα είναι που δίνει στις αθλητικές ομοσπονδίες τη δυνατότητα, χωρίς τη νομοθετική ρύθμιση που απαιτούν ο J. Lehtonen και ο σύλλογος Castors Braine, να επεμβαίνουν στα δικαιώματα των αθλητών. Αυτό το νομοθετικό έλλειμμα αποτελεί όμως αναγκαστική συνέπεια του γεγονότος ότι οι αθλητές κατά παράδοση διοργανώνουν οι ίδιοι το άθλημά τους, χωρίς να περιμένουν την κρατική κανονιστική παρέμβαση. Όπως ακριβώς ο αναγνωρισμένος από το κοινοτικό δίκαιο διάλογος των κοινωνικών εταίρων του άρθρου 118 Β της Συνθήκης ΕΚ (τα άρθρα 117 έως 120 της Συνθήκης ΕΚ αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 136 ΕΚ έως 143 ΕΚ), αυτή η αυτόνομη ρύθμιση είναι καταρχήν παραδεκτή [26]. Βρίσκει επίσης τη δικαιολόγησή της και στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι, μία αρχή του κοινοτικού δικαίου που συναντάται, με παρόμοια μορφή, στο άρθρο 11 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Κατά συνέπεια, η ανάγκη αθλητικών ρυθμίσεων αποτελεί προστατευτέο σκοπό, ο οποίος αναγνωρίζεται καταρχήν από το κοινοτικό δίκαιο, όταν πρόκειται για έλεγχο των κανονισμών αθλητικών οργανώσεων.

70. Οι ρυθμίσεις του επαγγελματικού αθλητισμού μπορούν καταρχήν να θίγουν τις θεμελιώδεις ελευθερίες του κοινοτικού δικαίου. Για τη δικαιολόγησή τους πρέπει να παρατηρηθεί ότι η κυρίαρχη οργανωτική εξουσία των αθλητικών ομοσπονδιών αποτελεί γενικό συμφέρον άξιο προστασίας και ότι κάθε ρύθμιση των αθλητικών ομοσπονδιών είναι καταρχήν ικανή να πραγματοποιήσει την άσκηση αυτής της κυριαρχικής οργανωτικής εξουσίας ακριβώς στο προβλεπόμενο μέτρο. Ακόμη, κατά κανόνα δεν υπάρχει ηπιότερο μέσο για την πραγματοποίηση, ακριβώς στο επιθυμητό μέτρο, του σκοπού της ρυθμίσεως, εν προκειμένω την πραγματοποίηση της θεωρητικής αναλογίας

26 — Βλ. σχετικά και την 29η δήλωση της Συνθήκης του Άμστερνταμ (δήλωση για τον αθλητισμό) σύμφωνα με την οποία τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ενώσεως πρέπει, επί σημαντικών ζητημάτων που αφορούν τον αθλητισμό, να προβαίνουν σε ακρόαση των αθλητικών ομοσπονδιών.

μεταξύ ατομικών και ομαδικών αθλημάτων. Καθοριστικός είναι επομένως ο σύμφωνος με την αρχή της αναλογικότητας χαρακτήρας του ρυθμιστικού κανόνα σε σχέση με την προσβολή της θεμελιώδους ελευθερίας. Εν προκειμένω, πρέπει καταρχήν να γίνει δεκτό ότι απλοί κανόνες που ρυθμίζουν την άσκηση του αθλήματος μπορεί να παρεμποδίσουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, όταν απαιτούν από τον ενδιαφερόμενο να αποκτήσει νέα προσόντα, κατά κανόνα όμως δεν αποτελούν δυσανάλογες προσβολές της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων. Αντίθετα, οι φανεροί ή συγκαλυμμένοι περιορισμοί της πρόσβασης στην απασχόληση θίγουν τόσο έντονα τη θεμελιώδη ελευθερία, ώστε απαιτούν την ύπαρξη σημαντικότερου δικαιολογητικού λόγου από την ανάγκη κυριαρχικής οργανωτικής εξουσίας των αθλητικών ομοσπονδιών.

71. Στην κρινόμενη περίπτωση πρόκειται για έκδηλο περιορισμό της πρόσβασης, διότι η πρόσβαση αθλητών από άλλα κράτη μέλη καθίσταται αδύνατη για ορισμένα χρονικά διαστήματα. Κατά συνέπεια, αποκλείεται να γίνει δεκτή, ως δικαιολογητικός λόγος για τις προθεσμίες μετεγγραφών, η κυριαρχική οργανωτική εξουσία των αθλητικών ομοσπονδιών.

γ) Το συγκρίσιμο των αποτελεσμάτων των αγώνων

72. Η δικαιολόγηση όμως μπορεί να προκύψει από τον πολύ περισσότερο αντικειμενικό κίνδυνο που συνιστά για τον αθλητικό ανταγωνισμό στο πλαίσιο συγκεκριμένης αθλητικής εκδηλώσεως η δυνατότητα ενισχύσεως των ομάδων κατά τη διάρκεια της αγωνιστικής περιόδου. Οι ομάδες που είχαν την τύχη να βρεθούν αντιμέτωπες με συγκεκριμένη ομάδα, πριν αυτή ενισχυθεί, είχαν μεγαλύτερες πιθανότητες να νικήσουν απ' ό,τι οι άλλες ομάδες που βρέθηκαν στη συνέχεια αντιμέτωπες με την ενισχυμένη ομάδα. Έτσι, στον τελικό πίνακα περιλαμβάνονται αποτελέσματα που δεν είναι πλέον άμεσα συγκρίσιμα. Αντίθετα απ' ό,τι συμβαίνει στο διαρθρωτικό πρότυπο της πραγματοποιήσεως της αναλογίας μεταξύ ατομικών και ομαδικών αθλημάτων, σε αυτή τη μορφή του ανταγωνισμού είναι αντικειμενικά απαραίτητο να αποφευχθούν τέτοιου είδους στρεβλώσεις. Δεν φαίνεται να υπάρχουν άλλες μορφές ανταγωνισμού που να επιτρέπουν σε όλες τις ομάδες μιας ενώσεως να αγωνιστούν η μία εναντίον της άλλης εξασφαλίζοντας συγχρόνως, χωρίς προθεσμίες μετεγγραφών, το συγκρίσιμο των αποτελεσμάτων[27]. Για τον λόγο αυτό, η ιδιαίτερη μορφή αγώνων που συνιστά το πρωτάθλημα και οι αντικειμενικές απαιτήσεις του πρωταθλήματος πρέπει να αναγνωρίζονται, καταρχήν, από πλευράς κοινοτικού δικαίου. Με το μέτρο αυτό πρέπει να κριθεί η δικαιολόγηση της προθεσμίας μετεγγραφής της 28ης Φεβρουαρίου, που αφορά τον J. Lehtonen.

δ) Επί του ζητήματος της δικαιολογήσεως «καθυστερημένων» προθεσμιών μετεγγραφών

73. Καταρχάς πρέπει να επισημανθεί ότι αυτές οι προθεσμίες μετεγγραφών τοποθε-

27 — Οι αγώνες του κυπέλλου, που καταρχήν δεν απαιτούν συγκρίσιμα αποτελέσματα αλλά προϋποθέτουν μόνον τη νίκη σε διάφορους μεμονωμένους αγώνες, αποτελούν τελείως διαφορετική μορφή αγώνων που διενεργούνται κατά κανόνα παράλληλα με τους αγώνες του πρωταθλήματος.

τούνται όχι στην αρχή, αλλά κατά την πρόοδο της αγωνιστικής περιόδου — δηλαδή καθυστερημένα. Μια προθεσμία μετεγγραφών που θα είχε καθοριστεί *αυθαίρετα* δεν θα ήταν ενδεδειγμένη για να εξασφαλίσει το συγκρίσιμο των αποτελεσμάτων. Ήδη από την άποψη αυτή ελλείπει συνεπώς η δικαιολόγηση.

74. Διαφορετικά θα έπρεπε να κριθεί η περίπτωση κατά την οποία η προθεσμία μετεγγραφών είχε καθοριστεί αυθαίρετα, αλλά είχε προσαρμοστεί στο πέρας των αγώνων κατά τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται, τουλάχιστον κατά την εκπνοή της προθεσμίας μετεγγραφών, το συγκρίσιμο των αποτελεσμάτων. Θα μπορούσε παραδείγματος χάριν η προθεσμία να χαρακτηριστεί στην αρχή ενός «επαναληπτικού γύρου», δηλαδή ενός νέου γύρου αγώνων όλων των ομάδων μεταξύ τους, των καλουμένων play offs, στους δε αγώνες που γίνονται με αποκλεισμούς θα μπορούσε να καθοριστεί στην αρχή κάθε νέου γύρου.

75. Τέτοιου είδους περίοδοι μετεγγραφών θα ήταν ενδεδειγμένες για την εξασφάλιση του συγκρίσιμου των αποτελεσμάτων κατά τρόπο μετριοπαθή. Δεν φαίνεται να υπάρχει ηπιότερο μέσο για την πραγματοποίηση, στο ίδιο μέτρο, του σκοπού αυτού.

76. Όσον αφορά την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας, πρέπει να σταθμιστούν η εξασφάλιση του συγκρίσιμου των αποτελεσμάτων με την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων. Ο J. Lehtonen και ο σύλλογος Castors Braine τονίζουν ορθά ότι η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων έχει ιδιαίτερο βάρος ως θεμελιώδης ελευθερία και ως θεμελιώδες δικαίωμα. Το Δικαστήριο στην απόφασή του επί της υποθέσεως Heylens τόνισε το θεμελιώδες δικαίωμα για ελεύθερη επιλογή της θέσεως εργασίας:

«Η ελεύθερη πρόσβαση στην απασχόληση αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα παρεχόμενο από τη Συνθήκη ατομικώς σε κάθε εργαζόμενο της Κοινότητας» [28].

77. Ορθά ο J. Lehtonen και ο σύλλογος Castors Braine τονίζουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της δραστηριότητας των επαγγελματιών αθλητών. Η επαγγελματική δραστηριότητα ενός αθλητή περιορίζεται κατά κανόνα σε διάστημα δέκα μέχρι το πολύ είκοσι ετών. Μπορεί όμως για διάφορους λόγους να είναι πολύ πιο σύντομη. Οι αποδοχές δεν είναι πολύ ψηλές ιδίως σε λιγότερο δημοφιλή αθλήματα, αλλά και σε συλλόγους με λίγες επιτυχίες.

78. Εντούτοις η ύπαρξη και η διοργάνωση πρωταθλήματος αποτελούν προϋπόθεση για να μπορούν καλαθοσφαιριστές όπως ο J. Lehtonen να ασκούν επαγγελματικά το άθλημά τους. Κατά συνέπεια, οι ρυθμίσεις των αθλητικών ομοσπονδιών δεν αποτελούν καταρχήν αυθαίρετα μέτρα, που θίγουν την επαγγελματική ζωή των αθλητών. Το Δικαστήριο ήδη κατά τη δεκαετία του '70 έκρινε ότι το κοινοτικό δίκαιο δεν είναι α-

28 — Απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 1987, 222/86, Heylens (Συλλογή 1987, σ. 4097, σκέψη 14)· η κρίση αυτή επιβεβαιώθηκε για τον τομέα του αθλητισμού στην απόφαση Bosman (προαναφερθείσα στην υποσημείωση 1, σκέψη 129).

ντίθετο προς αθλητικούς κανονισμούς, στο μέτρο που αυτοί βασίζονται σε καθαρά αθλητικούς λόγους [29]. Αντίστοιχες σκέψεις υιοθετεί και η απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων επί της προσφυγής Mario Azzopardi κατά Μάλτας [30]. Η απόφαση αυτή αφορούσε την τροποποίηση των κανόνων δύο αγώνων κωπηλασίας, με την οποία περιορίστηκε η συμμετοχή σε τρεις το πολύ διαδρομές, κατά της οποίας άσκησε, επιτυχώς, προσφυγή ο κ. Azzopardi ο οποίος προηγουμένως είχε συμμετάσχει και κερδίσει μέχρι και σε πέντε ατομικά αγωνίσματα.

79. Οι καθυστερημένες προθεσμίες μετεγγραφών μπορεί να είναι σύμφωνες προς την αρχή της αναλογικότητας, αν δεν έχουν καθοριστεί αυθαίρετα. Κατά συνέπεια, μια προθεσμία μετεγγραφών μπορεί να είναι δικαιολογημένη για αθλητικούς λόγους, υπό την έννοια του γενικού συμφέροντος, αν η προθεσμία για αθλητές, που μέχρι τότε δραστηριοποιούνταν σε συλλόγους άλλων κρατών μελών, έχει επιλεγεί κατά τρόπο ώστε να μη θίγεται το συγκρίσιμο των αποτελεσμάτων των εν λόγω αγώνων από τις μετεγγραφές που πραγματοποιούνται πριν την εκπνοή της προθεσμίας μετεγγραφών.

ε) Επί του ζητήματος της δικαιολογήσεως «κλιμακωτών» περιόδων μετεγγραφών

80. Στην παρούσα υπόθεση ανακύπτει εντούτοις το περαιτέρω ερώτημα κατά πόσον είναι δικαιολογημένες οι κλιμακωτές προθεσμίες μετεγγραφών. Η μετεγγραφή παικτών σε ομάδες της βελγικής ενώσεως υπόκειται πράγματι, αναλόγως της ομοσπονδίας στην οποία ανήκει ο μέχρι τότε σύλλογος του παίκτη, σε διαφορετικές προθεσμίες. Κατά τη διάρκεια μιας αγωνιστικής περιόδου αποκλείεται κάθε μετεγγραφή μεταξύ βελγικών συλλόγων [31]. Παίκτες άλλων συλλόγων της ευρωπαϊκής ζώνης — όπως παραδείγματος χάριν ο J. Lehtonen — μπορούν, σύμφωνα με την προθεσμία μετεγγραφών της Fiba, να μετεγγραφούν σε βελγικό σύλλογο μέχρι τις 28 Φεβρουαρίου. Τέλος, παίκτες από συλλόγους τρίτων χωρών μπορούν, σύμφωνα με την προθεσμία μετεγγραφών της FRBSB, να μετεγγραφούν σε βελγικό σύλλογο μέχρι τις 31 Μαρτίου.

81. Για την παρούσα υπόθεση δεν είναι κρίσιμη η απαγόρευση μετεγγραφών μεταξύ συλλόγων της βελγικής ενώσεως. Η απαγόρευση αυτή δεν θίγει στην προκειμένη περίπτωση το δικαίωμα του J. Lehtonen για ελεύθερη κυκλοφορία. Η απαγόρευση αυτή δεν είναι σημαντική ούτε για την κρίση σχετικά με το δικαιολογημένο της προσβολής που συνιστά για την ελευθερία αυτή η προθεσμία μετεγγραφών που εκπνέει στις 28 Φεβρουαρίου.

82. Αντίθετα, η προθεσμία μετεγγραφών για παίκτες από τρίτες χώρες πρέπει να ληφθεί υπόψη για να κριθεί κατά πόσον είναι δικαιολογημένη η προθεσμία μετεγγραφών για τους ευρωπαίους παίκτες. Όπως προεκτέθηκε, η προθεσμία αυτή μπορεί να δικαιο-

29 — Αποφάσεις Walrave και Koch και Donà (προαναφερθείσα στην υποσημείωση 8, σκέψεις 4 έως 10 και 14 έως 16).

30 — Απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 1998, προσφυγή αριθ. 35722/97.

31 — Δεν μπορεί εν προκειμένω να κριθεί σε ποιο μέτρο υφίσταται ακόμη προθεσμία μετεγγραφών για παίκτες βελγικών συλλόγων μετά την απόφαση του δικαστή που εκπροσωπεί τον πρόεδρο του Tribunal de première instance de Bruxelles της 4ης Μαρτίου 1996 στην υπόθεση 96/196/C (Kalut κατά FRBSB) και υπό το κράτος του νέου άρθρου 86 του κανονισμού της FRBSB.

λογηθεί για λόγους εξασφαλίσεως του συγκρίσιμου των αποτελεσμάτων. Εάν όμως, λόγω της κλιμακωτής προθεσμίας μετεγγραφών, μπορούν ακόμη να μετεγγραφούν σε ομάδες της βελγικής ενώσεως παίκτες που μέχρι τότε έπαιζαν σε τρίτες χώρες, ενώ αυτό απαγορεύεται πλέον για παίκτες που έπαιζαν μέχρι τότε σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, το συγκρίσιμο των αποτελεσμάτων εξακολουθεί να βρίσκεται σε κίνδυνο. Ειδικά στην καλαθοσφαίριση, παίκτες από τρίτες χώρες — παραδείγματος χάριν ταλαντούχοι παίκτες από τις ΗΠΑ ή τη Βραζιλία — μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά την υφιστάμενη ισορροπία στο εσωτερικό της βελγικής ενώσεως. Κατά συνέπεια, οι κλιμακωτές περίοδοι μετεγγραφών του τύπου αυτού δεν ενδείκνυνται πλέον για την εξασφάλιση του συγκρίσιμου των αποτελεσμάτων. Επομένως, σύμφωνα με τις προηγούμενες σκέψεις, σε κάθε περίπτωση οι κλιμακώσεις ενός συστήματος κλιμακωτών περιόδων μετεγγραφών, οι οποίες απαγορεύουν τη μετεγγραφή παικτών από άλλα κράτη μέλη ενώ δεν έχει ακόμα εκπνεύσει η τελευταία προθεσμία, δεν είναι πλέον σύμφωνες προς την αρχή της αναλογικότητας.

83. Η άποψη της FRBSB περιλαμβάνει έναν περαιτέρω πιθανό δικαιολογητικό λόγο, με την αναφορά στο πέρας των εθνικών αγώνων σε άλλα κράτη της ευρωπαϊκής ζώνης. Οι παίκτες πρέπει να εμποδίζονται να τελειώνουν πρώτα ένα πρωτάθλημα και στη συνέχεια να λαμβάνουν μέρος στην τελική φάση ενός άλλου πρωταθλήματος. Το ζήτημα είναι κατά πόσο η παρεμπόδιση μιας τέτοιας μετεγγραφής-προσχώρησης αποτελεί σκοπό που πρέπει να αναγνωριστεί από πλευράς κοινοτικού δικαίου. Αυτό οπωσδήποτε δεν ισχύει στη συγκεκριμένη περίπτωση. Δεν φαίνεται να υπάρχει λόγος για έναν παίκτη να μπορεί να μετεγγραφεί λίγο πριν το πέρας μιας αγωνιστικής περιόδου σε άλλο πρωτάθλημα και να μην μπορεί όμως να μετεγγραφεί λίγο αργότερα, μετά το πέρας της αγωνιστικής περιόδου.

84. Με το πέρας του πρωταθλήματος όμως όχι μόνο μεμονωμένοι παίκτες, αλλά, τουλάχιστον θεωρητικά, ένας μεγάλος αριθμός παικτών που παρουσιάζουν ενδιαφέρον καθίστανται διαθέσιμοι στην αγορά. Προβληματική φαίνεται η μετεγγραφή μεγάλου αριθμού παικτών μεταξύ ομοσπονδιών, το πρωτάθλημα των οποίων περατώνεται νωρίς, και ομοσπονδιών, των οποίων το πρωτάθλημα περατώνεται αργά. Η μετακίνηση παραδείγματος χάριν δέκα πολύ καλών παικτών από ένα εθνικό πρωτάθλημα στους τέσσερις καλύτερους συλλόγους ενός άλλου εθνικού πρωταθλήματος θα μπορούσε να μεταβάλει σημαντικά τη μέχρι τότε ισχύουσα σχέση δυνάμεων. Ανεξάρτητα από το συγκρίσιμο των αποτελεσμάτων, μία τέτοια εξέλιξη θα καθιστούσε παράλογη την ιδέα μιας αναλογίας μεταξύ ατομικών και ομαδικών αθλημάτων. Εφόσον οι κλιμακωτές προθεσμίες μετεγγραφών εξυπηρετούν τον σκοπό της παρεμποδίσεως ενός τέτοιου «κύματος μετεγγραφών» θα μπορούσαν να βρουν επαρκή δικαιολόγηση, πέραν της απλής οργανωτικής εξουσίας των αθλητικών ομοσπονδιών. Από την πλευρά του κοινοτικού δικαίου, ο σκοπός αυτός θα έπρεπε καταρχήν να αναγνωριστεί ήδη για τον λόγο ότι το κοινοτικό δίκαιο είναι εκείνο που κατέστησε δυνατή την πρόσληψη μεγάλου αριθμού παικτών από άλλα κράτη μέλη[32]. Όσο οι αθλητικές οργανώσεις μπορούσαν να περιορίσουν τον αριθμό των αλλοδαπών παικτών, ήταν περιορισμένος και ο κίνδυνος ενός «κύματος μετεγγραφών-προσχωρήσεων».

85. Εφόσον θεωρηθεί δικαιολογημένη η μέθοδος των κλιμακωτών περιόδων μετεγγραφών, η κλιμάκωση θα πρέπει να είναι ικανή και απαραίτητη για την επίτευξη του σκοπού της παρεμποδίσεως του «κύματος

32 — Βλ. την απόφαση Bosman (προαναφερθείσα στην υποσημείωση 1).

μετεγγραφών-προσχωρήσεων», καθώς και να μην είναι δυσανάλογη σε σχέση με τον περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων.

86. Ο κατάλληλος χαρακτήρας του μέτρου θα αποκλειόταν αν υπήρχε έστω και ένα πρωτάθλημα που να μην καταλαμβάνεται από τις κλιμακωτές προθεσμίες και αν από το πρωτάθλημα αυτό υπήρχε φόβος «κύματος μετεγγραφών-προσχωρήσεων» [33] Ο κατάλληλος χαρακτήρας του μέτρου θα ήταν τουλάχιστον αμφίβολος αν η κλιμακωτή προθεσμία καθοριζόταν πολύ αργά όσον αφορά τα πρωταθλήματα με πολύ κόσμο. Κίνδυνος «κύματος μετεγγραφών-προσχωρήσεων» θα υπήρχε πράγματι αν οι ομάδες των ενώσεων αυτών δεν είχαν πλέον στόχους να επιδιώξουν στον αγώνα, διότι δεν μπορούσαν να επηρεάσουν τα αποτελέσματα του πρωταθλήματος. Στις περιπτώσεις αυτές θα μπορούσε να είναι ελκυστική για τους ενδιαφερόμενους μία μετεγγραφή πολλών ικανών παικτών λίγο πριν το πέρας του πρωταθλήματος.

87. Στην προκειμένη περίπτωση δεν έχει αποδειχθεί ότι η ευρωπαϊκή προθεσμία μετεγγραφών που λήγει στις 28 Φεβρουαρίου τηρεί τις απαιτήσεις αυτές. Η FRBSB αναφέρει μόνον έναν μικρό αριθμό πρωταθλημάτων που έληξαν μεταξύ 28ης Φεβρουαρίου και 31ης Μαρτίου 1996. Δεν είναι προφανής ο τρόπος που ήταν οργανωμένο το πέρας του πρωταθλήματος, δηλαδή αν υπήρχε κίνδυνος κύματος μετεγγραφών-προσχωρήσεων από τις ομάδες που είχαν ήδη αποκλειστεί. Σε κάθε περίπτωση φαίνεται ότι αποκλειόταν ένα «κύμα μετεγγραφών-προσχωρήσεων» από τρίτες χώρες. Ανεξάρτητα από τις ημερομηνίες των εκεί αγώνων, η συμμετοχή παικτών από τρίτες χώρες περιορίζεται, σύμφωνα με τον κανονισμό της FRBSB, σε έναν έως δύο παίκτες ανά αγώνα [34].

88. Σημαντικές αμφιβολίες γεννώνται επίσης όσον αφορά το απαραίτητο των κλιμακωτών προθεσμιών μετεγγραφών. Αν οι προθεσμίες αυτές είναι πράγματι ενδεδειγμένες, τότε καλύπτουν, ιδίως στα προαναφερθέντα σημαντικά πρωταθλήματα με προθεσμίες που λήγουν νωρίς, εκτός από τα «κύματα μετεγγραφών-προσχωρήσεων», και τις μετεγγραφές παικτών που θέλουν να εγκαταλείψουν τον σύλλογό τους για άλλους λόγους, παρ' όλον ότι ο σύλλογός τους συμμετέχει ακόμα στους αγώνες του πρωταθλήματος. Δεν υπάρχει λόγος οι παίκτες αυτοί να αντιμετωπιστούν δυσμενέστερα απ' ό,τι οι παίκτες από τρίτες χώρες.

89. Ένα ηπιότερο μέσο θα ήταν ένα σύστημα εγκρίσεως των μετεγγραφών, που δεν θα βασιζόταν σε προθεσμίες, αλλά θα εισήγε ουσιαστικά κριτήρια για τη μετεγγραφή κατά τη διάρκεια της αγωνιστικής περιόδου, τα οποία θα επέτρεπαν την αντιμετώπιση ιδίως του προβλήματος των «κυμάτων μετεγγραφών-προσχωρήσεων». Ένα τέτοιο σύστημα θα έπρεπε, αφενός, να εξασφαλίζει ότι καμία άλλη μετεγγραφή δεν θα ματαιωνόταν λόγω κλιμακωτής προθεσμίας μετεγγραφών και, αφετέρου, λαμβάνοντας υπόψη τις υφιστά-

33 — Αυτό θα ίσχυε ιδίως στην περίπτωση ενός πρωταθλήματος της Ευρωπαϊκής Ενώσεως και του ΕΟΧ διότι οι παίκτες από αυτά τα κράτη μέλη μπορούν να προσληφθούν χωρίς αριθμητικούς περιορισμούς. Ο κίνδυνος αυτός όμως θα μπορούσε να αποδυναμωθεί με την απόδειξη ότι αυτό το πρωτάθλημα σε επίπεδο αποδόσεων είναι τόσο ελάχιστο, ώστε να μην υπάρχει ακριβώς φόβος κύματος μετεγγραφών.

34 — Άρθρο 245, παράγραφος 1, του παλαιού κανονισμού και άρθρο 87, παράγραφος 2 του νέου κανονισμού της FRBSB.

μενες θέσεις των ομάδων του πρωταθλήματος, να παρεμποδίζει τα «κύματα μετεγγραφών-προσχωρήσεων». Ως αφετηρία θα μπορούσε να αναχθεί κανείς στις υφιστάμενες ρυθμίσεις της Fiba. Δεδομένου ότι, σύμφωνα με τον κανονισμό της Fiba, ο παίκτης σε κάθε περίπτωση χρειάζεται μία δήλωση εξόδου από την ομοσπονδία του, αυτή θα μπορούσε να πιστοποιεί αν υπάρχουν στοιχεία «κύματος μετεγγραφών-προσχωρήσεων» εάν η μετεγγραφή χωρεί για άλλου είδους λόγους. Η διαδικασία όμως αυτή θα ήταν πιο δύσκολο να εφαρμοστεί απ' ό,τι οι κλιμακωτές προθεσμίες μετεγγραφών και θα ήταν εκτεθειμένη στις επιθέσεις εκείνων που θέλουν να συμμετάσχουν σε «κύμα μετεγγραφών-προσχωρήσεων». Οι αποφάσεις θα έπρεπε να λαμβάνονται γρήγορα και να ελέγχονται προφανώς με ένδικα μέσα. Οι δυσκολίες αυτές οδηγούν μάλλον στο να μην αρνηθεί κανείς την αναγκαιότητα των κλιμακωτών περιόδων μετεγγραφής.

90. Σε κάθε όμως περίπτωση, οι κλιμακωτές περίοδοι μετεγγραφών δεν είναι σύμφωνες προς την αρχή της αναλογικότητας. Μόνον όσες σχετικά σύνθετες ρυθμίσεις είναι κατάλληλες για την επίτευξη του σκοπού τους και καταλαμβάνουν και μετεγγραφές που δεν θα έπρεπε να παρεμποδιστούν. Κατά συνέπεια, πρέπει να θεωρούνται ως ρυθμίσεις σχετικά μειωμένης ποιότητας για την επίτευξη του σκοπού τους.

91. Επιπλέον, στο σημείο αυτό του ελέγχου θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η πιθανότητα ενός «κύματος μετεγγραφών-προσχωρήσεων». Τα προστατευτικά μέτρα δεν δικαιολογούνται από οποιονδήποτε κίνδυνο. Αντίθετα, ο περιορισμός των θεμελιωδών ελευθεριών με ένα μέτρο προστασίας πρέπει να είναι ανάλογος προς την πιθανότητα πραγματοποιήσεως του κινδύνου. Υπέρ ενός κύματος μετεγγραφών-προσχωρήσεων θα μπορούσαν να συνηγορούν δυνατότητες πρόσθετου κέρδους για τους παίκτες και τους συλλόγους που τους προσλαμβάνουν. Η εμπειρία του αλλοδαπού θα μπορούσε επίσης να είναι ελκυστική. Στην παρούσα περίπτωση δεν φαίνεται να υπάρχει κίνδυνος ενός «κύματος μετεγγραφών-προσχωρήσεων». Οι πρακτικές δυσκολίες φαίνονται σημαντικές και το αθλητικό κέρδος αμφίβολο. Προβλήματα θα μπορούσαν να ανακύψουν, αφενός, όσον αφορά την ενσωμάτωση νέων παικτών λίγο πριν το πέρας των αγώνων και, αφετέρου, όσον αφορά τον μακροπρόθεσμο σχεδιασμό όλων των ενδιαφερομένων συλλόγων.

92. Λαμβανομένης υπόψη αυτής της πραγματικής καταστάσεως και εν όψει της υπεροχής του προστατευτέου αγαθού της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, δεν φαίνεται δικαιολογημένο το με ιδιαίτερα ασαφή ενέργεια μέσο των κλιμακωτών προθεσμιών μετεγγραφής για την παρεμπόδιση ενός ελάχιστα πιθανού «κύματος μετεγγραφών-προσχωρήσεων». Αν το εθνικό δικαστήριο αποκτούσε πιο πειστικές πληροφορίες σχετικά με τον κίνδυνο ενός «κύματος μετεγγραφών-προσχωρήσεων» και σχετικά με την ακριβή ενέργεια των κλιμακωτών περιόδων μετεγγραφής, θα ήταν δικό του έργο να ελέγξει εκ νέου, στη βάση αυτή, τη δικαιολόγηση.

93. Μία προθεσμία μετεγγραφών μπορεί συνεπώς να δικαιολογηθεί από αθλητικούς λόγους, κατά την έννοια του γενικού συμφέροντος, μόνον εφόσον η προθεσμία δεν είναι συντομότερη για αθλητές, που μέχρι τότε δραστηριοποιούνταν σε συλλόγους άλλων κρατών μελών, απ' ό,τι για παίκτες που δραστηριοποιούνταν προηγουμένως σε τρίτες χώρες.

4. Επί της δυνατότητας εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης ΕΚ

94. Πρέπει καταρχάς να επισημανθεί ότι ο έλεγχος της δυνατότητας εφαρμογής των κανόνων του ανταγωνισμού χωρεί μόνον επικουρικώς. Αφενός, ως προς το σημείο αυτό, η αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως είναι, όπως καταδείχθηκε ήδη στο σημείο 28, απαράδεκτη. Αφετέρου, οι προσβαλλόμενες διατάξεις περί των προθεσμιών μετεγγραφής προσκρούουν — όπως καταδείχθηκε — στους κανόνες περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων σύμφωνα με το άρθρο 48 της Συνθήκης ΕΚ, στο μέτρο που οι πολίτες της Ενώσεως μπορούν να επικαλεστούν αυτή τη θεμελιώδη ελευθερία. Το Δικαστήριο, στην απόφαση επί της υποθέσεως Bosman, έκρινε ήδη ότι παρέλκει η ερμηνεία των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης ΕΚ όταν υπάρχει ήδη αντίθεση προς το άρθρο 48 της Συνθήκης ΕΚ [35].

Ισχυρισμοί των διαδίκων

95. Κατά την άποψη των αιτούντων της κύριας δίκης, οι επαγγελματίες καλαθοσφαιριστές και οι επαγγελματικοί σύλλογοι, που εκπροσωπούνται στο πλαίσιο της βελγικής ενώσεως καλαθοσφαιρίσεως, αποτελούν επιχειρήσεις κατά την έννοια του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΚ. Η ομοσπονδία, η FRBSB, μπορεί επομένως να χαρακτηριστεί ως ένωση επιχειρήσεων. Ο κανονισμός της FRBSB θα πρέπει συνεπώς να θεωρηθεί ως συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων ή ως απόφαση ενώσεων επιχειρήσεων. Το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών θίγεται στο μέτρο που η ρύθμιση περί των προθεσμιών μετεγγραφών αφορά όλους τους συλλόγους και τους καλαθοσφαιριστές εντός της Ευρωπαϊκής Ενώσεως και δυσχεραίνει την πρόσληψη παικτών από άλλα κράτη μέλη. Ως εμπόριο θα πρέπει να θεωρηθεί κάθε οικονομική συναλλαγή μεταξύ των κρατών μελών. Ο ανταγωνισμός περιορίζεται τελικώς από δύο απόψεις. Αφενός, παίκτες από άλλα κράτη μέλη δεν μπορούν να ανταγωνιστούν Βέλγους παίκτες ή παίκτες από τρίτες χώρες και να υποβάλουν έτσι υποψηφιότητα για θέσεις εργασίας σε βελγικούς συλλόγους. Αφετέρου, περιορίζονται οι δυνατότητες των συλλόγων να ανταγωνιστούν μεταξύ τους όσον αφορά την πρόσληψη των εκάστοτε παικτών. Αυτός ο περιορισμός του ανταγωνισμού αφορά κατ' ουσίαν την «αγορά των παικτών», δεδομένου ότι οι παίκτες είναι εργαζόμενοι που επιθυμούν να εκτελέσουν τις συμβάσεις εργασίας ή παρέχουν τις υπηρεσίες κατά την ερμηνεία του άρθρου 59 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 49 ΕΚ). Ελλείψει απαλλαγής κατά το άρθρο 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης ΕΚ, οι διατάξεις περί των προθεσμιών μετεγγραφών θα πρέπει να θεωρηθούν ασυμβίβαστες προς την κοινή αγορά και απαγορευόμενες από το άρθρο 85 της Συνθήκης ΕΚ.

96. Όσον αφορά την εφαρμογή του άρθρου 86 της Συνθήκης ΕΚ, υποστηρίζεται ότι η σχετική αγορά είναι εκείνη των επαγγελματιών καλαθοσφαιριστών, οι οποίοι ενεργούν είτε ως εργαζόμενοι είτε ως παρέ-

35 — Απόφαση Bosman (που αναφέρεται στην υποσημείωση 1, σκέψη 138).

χοντες υπηρεσίες. Από γεωγραφική άποψη, ως σχετική αγορά πρέπει να θεωρηθεί ολόκληρη η αγορά εντός της Κοινότητας. Στο μέτρο που οι επίμαχοι κανόνες περί μετεγγραφών περιορίζουν τις δυνατότητες των παικτών να αλλάζουν εργοδότη ελεύθερα πέρα από συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα, υπάρχει καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσεως στην αγορά. Είναι όμως επίσης δυνατό να οριστεί ως σχετική αγορά εκείνη στην οποία δραστηριοποιούνται οι βελγικοί σύλλογοι που παίζουν στην πρώτη κατηγορία. Οι σύλλογοι αυτοί συνασπίστηκαν στη βελγική ένωση για να αποκλείσουν κάθε ανταγωνισμό στη βελγική αγορά. Η δεσπόζουσα θέση στην αγορά προκύπτει, στην περίπτωση αυτή, από τη μονοπωλιακή θέση που κατέχουν οι σύλλογοι, συνασπισμένοι σε ομοσπονδίες. Δεδομένου ότι με τον τρόπο αυτό καθίσταται για τους άλλους συλλόγους αδύνατη η πρόσβαση σε ορισμένους «παράγοντες παραγωγής», δηλαδή καλαθοσφαιριστές, με σκοπό την πρόσληψή τους για την τρέχουσα αγωνιστική περίοδο, υπάρχει καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσεως στην αγορά.

97. Η FRBSB και η βελγική ένωση υποστηρίζουν ότι δεν είναι δυνατή η εφαρμογή του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΚ, λόγω του ότι, κατά την άποψή τους, οι καλαθοσφαιριστές δεν έχουν την ιδιότητα της επιχειρήσεως. Μόνον οι μεγάλοι σύλλογοι μπορούν να θεωρηθούν ως επιχειρήσεις. Πέραν αυτού, οι ομοσπονδίες δεν είναι ενώσεις επιχειρήσεων και εξάλλου οι προσβαλλόμενες ρυθμίσεις περί των προθεσμιών μετεγγραφών εξυπηρετούν μόνον τη διασφάλιση ενός θεμιτού και ανόθευτου ανταγωνισμού. Όσον αφορά το άρθρο 86 της Συνθήκης ΕΚ υποστηρίζεται, αφενός, ότι δεν υφίσταται σχετική αγορά για τους καλαθοσφαιριστές και, αφετέρου, ότι δεν επηρεάζεται το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών και, τέλος, ότι δεν υπάρχει οικονομική θέση ισχύος ικανή να οδηγήσει σε κατάχρηση δεσπόζουσας θέσεως στην αγορά.

98. Η Γερμανική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι οι κανόνες του δικαίου του ανταγωνισμού δεν εφαρμόζονται στην προκειμένη περίπτωση, ιδίως για τον λόγο ότι δεν υφίσταται εμπόριο καλαθοσφαιριστών μεταξύ των κρατών μελών. Επικουρικώς, υποστηρίζεται ότι οι περίοδοι μετεγγραφών αποτελούν σε κάθε περίπτωση αναγκαίο μέτρο για να καταστεί δυνατή η ύπαρξη ανταγωνισμού μεταξύ των συλλόγων.

99. Η Γαλλική, Ελληνική, Ιταλική, Αυστριακή και Ισπανική Κυβέρνηση υποστηρίζουν επίσης ότι οι κανόνες του ανταγωνισμού δεν εφαρμόζονται στην προκειμένη περίπτωση. Η μη δυνατότητα εφαρμογής τους οφείλεται είτε στο ότι οι παίκτες και οι σύλλογοι δεν έχουν την ιδιότητα της επιχειρήσεως είτε στο ότι δεν πρόκειται για οικονομικές συναλλαγές, αλλά για αθλητικό συναγωνισμό μεταξύ των παικτών ή των συλλόγων. Οι σύλλογοι και οι ομοσπονδίες αναπτύσσουν βέβαια οικονομική δραστηριότητα, όπως προκύπτει ιδίως από την πώληση εισιτηρίων, τη διαφήμιση, την παραχώρηση δικαιωμάτων τηλεοπτικής αναμετάδοσης καθώς και το «merchandising». Στην παρούσα όμως περίπτωση, πρόκειται για τη ρύθμιση των περιόδων μετεγγραφής, που αποτελούν καθαρά αθλητικού «κανόνες

παιχνιδιού» και επομένως δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των άρθρων 85 και 86.

Η γνώμη μου επί του ζητήματος

100. Για την Επιτροπή δεν υπάρχει αμφιβολία ότι τα άρθρα 85 και 86 της Συνθήκης ΕΚ εφαρμόζονται καταρχήν στα πραγματικά περιστατικά της παρούσης υποθέσεως. Τόσο οι παίκτες όσο και οι σύλλογοι αποτελούν επιχειρήσεις, με αποτέλεσμα οι ομοσπονδίες να μπορούν κάλλιστα να θεωρηθούν ενώσεις επιχειρήσεων. Το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών επηρεάζεται στο μέτρο που περιορίζεται η ελευθερία των συλλόγων να προσλάβουν με σύμβαση επαγγελματίες παίκτες και κατά τη διάρκεια τρέχουσας περιόδου πρωταθλήματος. Το ίδιο ισχύει όσον αφορά τον περιορισμό του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς. Γεννάται όμως το ερώτημα κατά πόσον οι κανόνες που αφορούν τις περιόδους μετεγγραφής είναι απαραίτητοι για να οργανωθεί ο αθλητικός συναγωνισμός μεταξύ των συλλόγων. Καταρχήν οι κανόνες αυτοί δεν είναι ακατάλληλοι για την επίτευξη του σκοπού αυτού· λόγω όμως της κλιμακώσεως των προθεσμιών μετεγγραφής, η όλη ρύθμιση καθίσταται αντίθετη προς την αρχή της αναλογικότητας. Στο πλαίσιο του άρθρου 86 της Συνθήκης ΕΚ, μόνον οι σύλλογοι που έχουν συνασπισθεί στην ένωση μπορούν να κατέχουν δεσπόζουσα θέση στην αγορά. Ως σχετική αγορά μπορεί, στην περίπτωση αυτή, να νοηθεί μόνον η αγορά στην οποία πραγματοποιούνται προσλήψεις παικτών. Για να υπάρχει όμως δεσπόζουσα θέση στην αγορά, θα πρέπει να υφίσταται οικονομικός σύνδεσμος μεταξύ των συλλόγων, ικανός να επιτρέψει τη δημιουργία ολιγοπωλιακής δομής στην αγορά. Τα στοιχεία όμως που παρέχει το αιτούν δικαστήριο είναι στο σύνολό τους πολύ συνοπτικά, ώστε να επιτρέπουν τέτοιου είδους συμπεράσματα. Στο μέτρο αυτό θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι ούτε το άρθρο 85 ούτε το άρθρο 86 της Συνθήκης ΕΚ αντιτίθενται στις εν λόγω διατάξεις περί των προθεσμιών μετεγγραφής.

α) Επί του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΚ

101. Στο πλαίσιο του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ θα πρέπει να ελεγχθεί κατά πόσον οι επίδικες ενέργειες αποτελούν ενέργειες επιχειρήσεων και είναι κατάλληλες να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών και τον ανταγωνισμό.

102. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, στο πλαίσιο του δικαίου του ανταγωνισμού η έννοια της επιχειρήσεως καλύπτει κάθε φορέα ο οποίος ασκεί οικονομική δραστηριότητα, ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς που τον διέπει και τον τρόπο της χρηματοδοτήσεώς του [36]. Παρά την έλλειψη στοιχείων εκ μέρους του αιτούντος δικαστηρίου, μπορεί — βάσει και των όσων αναφέρουν οι διάδικοι — να γίνει δεκτό ότι οι επαγγελματικοί σύλλογοι διοργανώνουν αθλητικές εκδηλώσεις για τους θεατές που καταβάλλουν το αντίτιμο του εισιτηρίου, εμπορεύονται τα δικαιώματα τηλεοπτικής αναμεταδόσεως και πραγματοποιούν έσοδα με τη διαφήμιση. Κατά συνέπεια, ασκούν οπωσδήποτε οικονομική δραστηριότητα.

36 — Αποφάσεις της 23ης Απριλίου 1991, C-41/90, Höfner και Elser (Συλλογή 1991, σ. I-1979, σκέψη 21), της 17ης Φεβρουαρίου 1993 επί των συνεκδικασθεισών υποθέσεων C-159/91 και C-160/91, Poucet και Pistre (Συλλογή 1993, σ. I-637, σκέψη 17) και της 11ης Δεκεμβρίου 1997, C-55/96, Job Centre (Συλλογή 1997, σ. I-7119, σκέψεις 20 επ.).

103. Αντίθετα, δεν υπάρχουν εν προκειμένω στοιχεία σχετικά με το κατά πόσον η FRBSB και η Fiba ασκούν οι ίδιες οικονομική δραστηριότητα. Δεδομένου όμως ότι η FRBSB αποτελείται πάντως από συλλόγους που αναπτύσσουν οικονομική δραστηριότητα, μπορεί σε κάθε περίπτωση να θεωρηθεί ως ένωση επιχειρήσεων κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ. Δεν είναι απαραίτητο η ένωση να έχει δική της οικονομική δραστηριότητα. Η Fiba συνεπώς ενεργεί ως ομοσπονδία ενώσεων επιχειρήσεων. Οι κανόνες της FRBSB καθώς και της Fiba είναι συνεπώς αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων.

104. Η ικανότητα επηρεασμού του εμπορίου μεταξύ των κρατών μελών είναι επίσης δεδομένη. Η έννοια του εμπορίου δεν περιορίζεται στην κυκλοφορία των εμπορευμάτων, αλλά πρέπει να ερμηνεύεται ευρέως [37]. Πρέπει συνεπώς να υπάρχει η δυνατότητα να γίνεται δεκτό ότι επηρεάζεται το εμπόριο στην περίπτωση που παρεμποδίζεται η άσκηση θεμελιωδών ελευθεριών. Στο μέτρο αυτό οι προθεσμίες μετεγγραφών είναι στο σύνολό τους ικανές να επηρεάζουν το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών, εφόσον απαγορεύουν σε ορισμένες χρονικές περιόδους στους επαγγελματίες παίκτες να αλλάζουν σύλλογο εντός των κρατών μελών και με τον τρόπο αυτό — όπως καταδείχθηκε — μπορούν να περιορίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων.

105. Πέραν αυτού, δεδομένου ότι αυτοί οι κανόνες περί μετεγγραφών εμποδίζουν την ανάπτυξη οικονομικής δραστηριότητας εκ μέρους των συλλόγων, δηλαδή των επιχειρήσεων, υφίσταται και περιορισμός του ανταγωνισμού κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ. Πράγματι, οι προθεσμίες μετεγγραφών εμποδίζουν τους συλλόγους, κατά τη διάρκεια συγκεκριμένης περιόδου, να αυξάνουν την ελκυστικότητα του «προϊόντος» τους με την πρόσληψη νέων παικτών.

106. Οι διατάξεις περί των περιόδων μετεγγραφών θα μπορούσαν όμως να είναι απαραίτητες για τη δημιουργία και τη διασφάλιση ανταγωνισμού μεταξύ των συλλόγων. Όπως προέκυψε από τους δικαιολογητικούς λόγους που αναφέρθηκαν στο πλαίσιο του ελέγχου της προσβολής της αρχής της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, οι κανόνες περί μετεγγραφών στο σύνολό τους είναι ικανοί να δημιουργήσουν και να εξασφαλίσουν θεμιτό ανταγωνισμό μεταξύ των συλλόγων.

107. Το Δικαστήριο με την απόφασή του επί της υποθέσεως DLG [38] δεν δέχθηκε την καθαρά τυπική εφαρμογή του κριτηρίου του ανταγωνισμού. Σύμφωνα με την απόφαση αυτή, οι κανόνες του δικαίου του ανταγωνισμού πρέπει να εφαρμόζονται όχι αόριστα, αλλά πάντοτε με αναφορά στις συγκεκριμένες διατάξεις και στις οικονομικές συνθήκες που επικρατούν στις σχετικές αγορές. Ρυθμίσεις που περιορίζουν τον ανταγωνισμό, όπως στην προκειμένη περίπτωση, και οι οποίες ασκούν επίδραση που ευνοεί τη δημιουργία ανταγωνισμού στη σχετική αγορά, μπορούν επομένως να συμβιβάζονται προς τα άρθρα 85 και 86 της Συνθήκης ΕΚ, εφόσον είναι απαραίτητες για την επίτευξη του σκοπού αυτού και σύμφωνες προς την αρχή της αναλογικότητας.

37 — Απόφαση της 14ης Ιουλίου 1981, 172/80, Züchner (Συλλογή 1981, σ. 2021, σκέψη 18).

38 — Απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1994, C-250/92 (Συλλογή 1994, σ. I-5641, σκέψεις 30 επ.)· βλ., επίσης και την απόφαση της 11ης Ιουλίου 1985, 42/84, Remia κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 1985, σ. 2545, σκέψεις 19 επ.).

108. Οι σκέψεις αυτές μπορούν, τουλάχιστον εν μέρει, να ισχύσουν και για τα πραγματικά περιστατικά της παρούσας υποθέσεως. Οι εν λόγω προθεσμίες μετεγγραφών, στο μέτρο που δεν θίγουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων κατά τρόπο αντίθετο προς την αρχή της αναλογικότητας, εξασφαλίζουν το συγκρίσιμο των αποτελεσμάτων των αγώνων κατά τη διάρκεια μιας αγωνιστικής περιόδου. Ο σκοπός αυτός έχει σημασία για τον ανταγωνισμό των συλλόγων, που συνίσταται στην αύξηση της ελκυστικότητας των αγώνων. Κατά συνέπεια, οι προθεσμίες μετεγγραφών συμβιβάζονται προς το άρθρο 85 της Συνθήκης ΕΚ, στο μέτρο που συμβιβάζονται με την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων.

109. Εξάλλου, δεν έλαβε χώρα απαλλαγή και, κατά συνέπεια, δεν τίθεται θέμα εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης ΕΚ.

110. Συμπερασματικά, επισημαίνεται ότι οι προθεσμίες μετεγγραφών δεν συμβιβάζονται προς το άρθρο 85 της Συνθήκης ΕΚ, ιδίως όταν οι μετεγγραφές παικτών πριν από την εκπνοή της προθεσμίας μετεγγραφής θα έθιγαν το συγκρίσιμο των αποτελεσμάτων της αγωνιστικής περιόδου και η προθεσμία μετεγγραφής για επαγγελματίες αθλητές, που προηγουμένως δραστηριοποιούνταν σε σύλλογο άλλου κράτους μέλους, είναι συντομότερη από την προθεσμία που ισχύει για επαγγελματίες αθλητές, που δραστηριοποιούνταν προηγουμένως σε τρίτες χώρες. Πρέπει για άλλη μια φορά να επισημανθεί ότι το συμπέρασμα αυτό στηρίζεται μόνον σε υποθέσεις, διότι η διάταξη περί παραπομπής περιέχει πολύ λίγα πραγματικά στοιχεία, με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατός ο ολοκληρωμένος έλεγχος όσον αφορά το άρθρο 85 της Συνθήκης ΕΚ.

β) Επί του άρθρου 86 της Συνθήκης ΕΚ

111. Η δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 86 της Συνθήκης ΕΚ στην παρούσα υπόθεση προϋποθέτει καταρχάς την ύπαρξη δεσπόζουσας θέσεως [39].

112. Από την απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Centro Servizi Spediporto προκύπτει ότι μόνη η συμμετοχή σε ένωση που συντονίζει τον ανταγωνισμό δεν αρκεί, για να γίνει δεκτή η ύπαρξη συλλογικής δεσπόζουσας θέσεως. Αντίθετα, πρέπει οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις να είναι επαρκώς συνδεδεμένες μεταξύ τους, ώστε να ακολουθούν ενιαία γραμμή δράσεως στην εκάστοτε σχετική αγορά [40].

113. Στην παρούσα υπόθεση δεν τίθεται συνεπώς το ερώτημα κατά πόσον οι σύλλογοι, λόγω της συμπράξεώς τους, *θα μπορούσαν* πράγματι να είναι τόσο στενά *συνδεδεμένοι* μεταξύ τους, αλλά κατά πόσον *είναι* τόσο στενά συνδεδεμένοι, ώστε να μπορούν να ενεργούν ανεξάρτητα από τους παίκτες.

114. Το αιτούν δικαστήριο δεν έχει όμως παράσχει τα απαραίτητα πραγματικά και νομικά στοιχεία για μια τέτοια κρίση. Θα πρέπει συνεπώς να μείνει ανοικτό το ζήτημα της δυνατότητας εφαρμογής του άρθρου 86 της Συνθήκης ΕΚ επί της διαφοράς της κύριας δίκης.

39 — Σχετικά με τον ορισμό της δεσπόζουσας θέσεως βλ. την απόφαση του Δικαστηρίου της 13ης Φεβρουαρίου 1979, 85/76, Hoffmann-La Roche κατά Επιτροπής (Συλλογή 1979, σ. 215, σκέψη 38), καθώς και τις αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 10ης Μαρτίου 1992 επί των συνεκδικασθεισών υποθέσεων T-68/89, T-77/89 και T-78/89, SIV κ.λπ. (Συλλογή 1992, σ. II-1403, σκέψη 359), και της 25ης Μαρτίου 1999, T-102/96, Gencor (Συλλογή 1999, σ. II-753, σκέψη 273).

40 — Απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 1995, C-96/94 (Συλλογή 1995, σ. I-2883, σκέψεις 32 έως 34).

ΣΤ — Συμπέρασμα

115. Για τους λόγους αυτούς, προτείνω να δοθεί η ακόλουθη απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα:

«Οι κανόνες μιας αθλητικής ομοσπονδίας, σύμφωνα με τους οποίους απαγορεύεται σε ένα σύλλογο καλαθοσφαιρίσεως να παρατάξει (για πρώτη φορά) σε αγώνα έναν επαγγελματία καλαθοσφαιριστή, που είναι υπήκοος κράτους μέλους, εφόσον αυτός προσελήφθη μετά την πάροδο συγκεκριμένης προθεσμίας μετεγγραφής, μπορούν να δικαιολογηθούν από λόγους που αφορούν τον αθλητισμό και εμπίπτουν στην έννοια του γενικού συμφέροντος, και συνεπώς συμβιβάζονται προς το άρθρο 48 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 39 ΕΚ), εφόσον η ημερομηνία λήξεως της προθεσμίας μετεγγραφής για τους επαγγελματίες αθλητές, που προηγουμένως δραστηριοποιούνταν σε συλλόγους άλλων κρατών μελών, έχει επιλεγεί κατά τρόπο ώστε να μη νοθεύονται οι αγώνες και ιδίως να μη θίγεται το συγκρίσιμο των αποτελεσμάτων των αγώνων αυτών από τις μετεγγραφές παικτών που πραγματοποιούνται πριν την πάροδο της προθεσμίας μετεγγραφής και εφόσον η προθεσμία αυτή δεν είναι συντομότερη από την προθεσμία που ισχύει για τους επαγγελματίες αθλητές που έπαιζαν προηγουμένως σε τρίτες χώρες.»